

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2018

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vlastimil Antošovský

**Vstup ČR do EU (Asociační dohoda mezi EU
a Československem/Českou republikou a její důsledky)**

Praha 2018

Vedoucí diplomové práce: Prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2016-2018

DIPLOMA THESIS

Vlastimil Antošovský

**Czech Republic admittance to European Union (Association
agreement among EU a Czechoslovakia/Czech Republic and
it's consequences)**

Prague 2018

The Diploma Thesis Work Supervisor: Prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Vlastimil Antošovský

Poděkování

Rád bych vyjádřil velké díky panu Prof. PhDr. Václavu Horčíčkovi Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky, velmi vstřícný přístup a celkovou oporu při psaní této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá analýzou asociační dohody. Dále se věnuje rozboru textů s tematikou polistopadového vývoje Československa. V práci jsou zmíněny širší souvislosti jako sjednocení Německa, zavedení měnové unie, západní rozšíření EU a jeho vlivy na samotné jednání mezi ES/EU a Československem/Českou republikou. Dále práce analyzuje koncept polistopadové zahraniční politiky.

Klíčová slova

Asociační dohoda, Evropská unie, Kodaňská kritéria, Maastrichtská smlouva, PHARE, RVHP, sjednocení Německa.

Annotation

This diploma thesis is occupied with the analysis of Association agreement. Furthermore it pushes ahead analysis texts with „after-November“ progress in Czechoslovakia. There are mentioned wider relations such as integration of Germany, implementation of currency union, west expansion of the EU and it's leverages linked with solely transactions among ES/EU and Czechoslovakia/Czech Republic. Thenceforth this thesis anatomizes the concept of the after-November foreign policies.

Keywords

Association agreement, European Union, Copenhagen criteria, Maastricht pact, PHARE, RVHP, integration of Germany

ÚVOD.....	9
1 INTEGRACNÍ PROCESY V EVROPĚ PO 2. SV. VÁLCE.....	11
1.1 Pařížská smlouva a vznik ESUO.....	12
1.2 Vznik RVHP jako reakce na Marshallův plán	14
1.3 Spolupráce mezi RVHP a Evropským společenstvím	15
1.4 Vztahy mezi ES a Československem do roku 1989	15
2 OD PAŘÍŽSKÉ SMLOUVY KE VZNIKU EVROPSKÉ UNIE.....	17
2.1 Vznik Evropského společenství	17
2.2 Vytvoření tří pilířové struktury EU	18
2.3 Od Maastrichtu k Lisabonské smlouvě	19
2.4 Lisabonská smlouva	20
3 VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÉ POLITIKY DO ROKU 1989	21
3.1 Zahraniční politika M. Gorbačova	21
3.2 Reakce Evropského společenství na dění kolem roku 1989	22
3.3 Konec komunismu v Československu.....	23
4 POLISTOPADOVÝ VÝVOJ ČESKOSLOVENSKA SMĚREM ES	25
4.1 První kroky polistopadové vlády.....	25
4.2 Zahraniční politika Československa od roku 1989	27
4.3 Rozpad federace	28
4.4 Směrem k Visegrádské spolupráci	30
4.5 Středoevropská dohoda o volném obchodu.....	31
5 POČÁTKY SPOLUPRÁCE ES SE ZEMĚMI SVE NA ZAČÁTKU 90. LET 33	
6 ČESKOSLOVENSKO/ČESKÁ REPUBLIKA A JEJÍ POSTUPNÉ ZAČLEŇOVÁNÍ DO EU.....	35
6.1 Finanční pomoc: fond PHARE.....	35
6.2 Hodnocení dopadu fondu.....	37
6.3 Neefektivní spolupráce: EBRD	38
7 PROBLÉMY ES NA POČÁTKU 90. LET.....	39
7.1 Sjednocení Německa	40
7.2 Postoj USA ke znovusjednocení Německa.....	41

7.3	Cesta ES k Maastrichtské smlouvě	42
7.4	Proces rozšiřování: třetí rozšíření.....	43
7.5	Realizace smlouvy o EU a její revize.....	45
8	ASOCIAČNÍ DOHODA	46
8.1	Prozatímní dohoda mezi ES a ČSFR.....	46
8.2	Význam Asociační dohody	47
8.3	Cíle asociační dohody a její charakteristika	48
8.4	Obsah Asociační dohody.....	48
8.5	Hodnocení Asociační dohody	52
9	VYJEDNÁVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉ VLÁDY	54
9.1	Česká integrační politika za vlády Václava Klause	56
9.2	Veřejné mínění a proces rozšiřování.....	61
10	KODAŇSKÁ KRITÉRIA	62
10.1	Definice kodaňských kritérií	62
10.2	Proces plnění kodaňských kritérií	64
10.3	Politická kritéria	65
10.4	Ekonomická kritéria	66
10.5	Druhá hodnotící zpráva (1999).....	68
11	BÍLÁ KNIHA	71
12	IMPULZ Z MADRIDU	73
13	AGENDA 2000	74
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	80
	SEZNAM TABULEK.....	88

ÚVOD

Integrační proces, který evropské státy ovlivnil ihned po skončení druhé světové války, započal v Československu prakticky až po zániku železné opony na konci 80. let., kdy pominulo období komunistického experimentu v zemích střední a východní Evropy. Bylo nutné přeměnit autoritářský komunistický systém s centrálně plánovanou ekonomikou, obchodující zejména a pouze v rámci bloku RVHP, na kapitalistický systém řízení ekonomiky, schopný konkurovat západním vyspělým zemím a tím se legitimizovat na přípraveného kandidáta, který splnil nutné kroky pro vstup do EU. Západní země byly pro státy bývalého bloku symbolem prosperity. Za samotný počátek integračního procesu lze z mezinárodně-právního hlediska považovat až rok 1993, kdy došlo k rozpadu Československa a ke vzniku samostatné České republiky.

Diplomová práce zahrnuje především období počínající rokem 1989, kdy se rozpadl Sovětský blok, až po rok 2004, kdy se Česká republika stala členem EU. Práce analyzuje samotnou asociační dohodu, podepsanou ministerstvem zahraničí v Lucemburku 13. října 1993. Kromě samotného jednání o asociační dohodě, se věnuji i širším souvislostem, protože se domnívám, že sehrály významnou roli při samotném průběhu jednání. Jaký dopad mají širší souvislosti jako sjednocení Německa, zavedení měnové unie nebo rozšíření EU na východ? Jak významné bylo přijetí Maastrichtské smlouvy a jak ovlivnilo jednání mezi ES a zeměmi východního bloku?

Cílem práce je zhodnotit texty zabývající se polistopadovým vývojem Československa. Při psaní práce jsem vycházel z knih autorů Fiala, Pitrová – Evropská unie. Kniha poskytuje ucelený přehled struktury a fungování Evropské unie a podrobnou historii evropského integračního procesu. Další kniha, ze které čerpám informace, je od autora Hynka Frajmona – Cesta České republiky do Evropské unie. Kniha podává neutrální analýzu Českého návratu do Evropy. Nemalý podíl na dokreslení celé situace a zejména vnímání českých politických zástupců popisuje autor, tehdejší ministr zahraničních věcí, Jiří Dienstbier, ve své knize: Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989-1999. Dále bych chtěl zmínit knihu od Dana Marka: Od Moskvy k Bruselu – Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957–2004. Kniha je velmi přehlednou a srozumitelnou analýzou vztahů mezi Československem a Evropským

společenství/Evropskou unií od konce 50. let, do faktického vstupu ČR do EU. Kniha analyzuje politické a ekonomické aspekty vzájemných vztahů a snaží se popsat důvody, které vedly Československo/Českou republiku k postupné snaze o přiblížení a následné začlenění do západní části Evropy.

Nemohu také opomenout poměrně hojný počet on-line zdrojů. Například server TOTALITA.CZ, který obsahuje ucelené informace týkající se historie země od roku 1945 do roku 1989. Dalšími on-line zdroji je www.vaclavhavel-library.org. Jedná se o knihovnu s ucelenými zdroji, obsahující projevy a dialogy prvního polistopadového prezidenta. Ty tak dokreslují polistopadovou náladu společnosti a postoje nejvyššího představitele naší republiky. Důležitým zdrojem informací byly také dokumenty, které publikovalo Ministerstvo zahraničních věcí České republiky na svých stránkách. Také bych rád zmínil elektronický recenzovaný odborný čtvrtletník Středoevropské politické studie, který se zaměřuje na moderní politiku ve střední a východní Evropě s přesahem do celoevropského a dění.

Práce je rozdělena do jednotlivých kapitol. Úvodní část se zabývá integračními procesy po 2. světové válce, Pařížskými smlouvami a vznikem RVHP a vzájemnou spoluprací mezi zeměmi východu a západu do roku 1989. Dále práce popisuje vývoj Československé politiky od rozpadu východního bloku, tedy od roku 1989. Následují kapitoly obsahující téma zahraniční politiky československé vlády, dále pak rozpad federace a poté zapojení Československa do programu PHARE. Další kapitola analyzuje stav Evropského společenství na počátku 90. let a popisuje dané problémy jako je Znovusjednocení Německa, zavedení měnové unie a podepsání Maastrichtské smlouvy a následný vliv těchto událostí na samotný průběh jednání o vstupu Československa do EU. Osmá kapitola je stěžejní částí práce, protože analyzuje samotnou asociační dohodu, její význam, cíle a přínos. V kapitole také nechybí hodnocení Asociační dohody z pohledu dopadů na ČR. Kapitola také popisuje integrační politiku, postoje a názory tehdejší vlády. Předposlední kapitola obsahuje neméně důležité téma Kodaňských kritérií, Madridského summitu a Agendy 2000. Tato témata bezesporu ovlivnila následující roky nejen v ČR, ale také ve všech kandidátských zemích postsovětského bloku.

V poslední kapitole – Závěru shrnu a zhodnotím cíle, které jsem popsal na začátku v úvodu.

1 INTEGRAČNÍ PROCESY V EVROPĚ PO 2. SV. VÁLCE

Po ukončení druhé světové války ztratila Evropa své dominantní postavení ve světové špičce a stala se tak objektem soupeření dvou vítězných mocností. V Evropě se vytvořily dvě sféry vlivu a to ruská a americká, jež se naprosto ideově rozcházely. Železná opona rozdělila Evropu na kapitalistický západ a socialistický východ. Evropa nebyla schopna postarat se o sebe sama, proto hledala všemožná řešení. Jeden ze způsobů, jak dosáhnout obnovy, tkvěl v myšlence integrace. Evropské integrační procesy byly však Sovětským svazem vnímány jako projev nepřátelství. Evropané si přáli především zajistit bezpečnost a mír, obnovit mobilitu, svobodu, zajistit svobodný pohyb osob, podpořit výměnu zboží a informací.¹

Významným iniciátorem poválečného evropského sjednocení se stal bezesporu Winston Churchill. Ten pronesl v září roku 1946 v Curychu projev: „*Pokud se evropským zemím podaří sjednotit jejich 300 až 400 milionů obyvatel, zakusí prostřednictvím plodů společného dědictví prosperitu, slávu a štěstí, jež nebudou omezovat žádné limity a hranice. Je zapotřebí, aby se evropská rodina, nebo alespoň co možná největší část evropské rodiny, reformovala a znovu upevnila své svazky, tak aby se mohla rozvíjet v míru, bezpečí a svobodě. Abychom tento naléhavý úkol zdárně splnili, je zapotřebí, aby se Francie a Německo usmířily, stejně jako Velká Británie, ta rodina britských národů, mocná Amerika a upřímně doufám, že i Sovětský svaz*“². Churchill vnímal, že usmíření Francie a Německa je klíčovým aspektem na cestě k úspěšnému sjednocení Evropy. Zasadil se o šíření integračního ideálu napříč společnostmi.

Jednání ministrů zahraničních věcí čtyř vítězných mocností vyústilo ve vypracování plánu na hospodářskou obnovu Evropy, též nazývaný Marshallův plán. Jednalo se o program, jež měl za úkol podporovat případný evropský návrh programu hospodářské pomoci. Tato nabídka platila pro všechny státy Evropy, včetně Sovětského svazu. Sovětský ministr zahraničí Molotov přijal nabídku k jednání. Setkal se v Paříži v červnu

¹VEBER, Václav. Dějiny sjednocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-183-5, str. 177-180

²GEBERT, P. Budování Evropy. Praha: Karolinum, 2004, str. 41

a červenci roku 1947 s ministry zahraničí Velké Británie a Francie, nabídku však odmítl. Důvodů uváděl hned několik, mimo jiné také to, že se Moskva nechtěla vzdát nároků na válečné reparace.³

V květnu roku 1949 vznikla Rada Evropy s trvalým sídlem ve Štrasburku. Mezi signatáře patřilo deset zemí. Spolková republika Německo se připojila až v červenci roku 1950. V současné době má tato mezinárodní organizace celkem 47 členů. Česká republika se mezi členské státy zařadila roku 1993. Rada Evropy od svého prvopočátku ctí morální hodnoty, liberální demokracii, prosazování ideálů a principů, jež jsou společnými hodnotami členských zemí. V oblasti zahraniční politiky však měla Rada Evropy omezené kompetence. Důvodem byla účast neutrálních zemí jako Irsko, Švédsko, Švýcarsko a Rakousko. V oblasti hospodářské politiky neměla pravomoci srovnatelné s OEEC, jež bylo založeno v roce 1948. Jejím hlavním úkolem bylo přerozdělování prostředků pro země zapojené do tzv. Marshallova plánu a postupné odstranění obchodních překážek.⁴

Rada Evropy působila reálně na poli diplomacie, otevřela veřejný prostor ke společným diskuzím mezi členskými státy v tématech, jež jednotlivé členské země sdílely. Zejména se jednalo o oblast administrativní, právní, kulturní, vědeckou a další. Založení a pozdější fungování Rady Evropy nelze považovat za skutečnou integraci, jelikož vládní přístupy jednotlivých zemí se lišily. Ačkoli Rada Evropy stojí za spoustou úmluv v oblasti sociální, kulturní a právní, jež byly schváleny, konečné rozhodnutí o přijetí vždy zůstalo na uvážení jednotlivých členských zemí.

1.1 Pařížská smlouva a vznik ESUO

Evropa se ocitla na křižovatce. Stále nebylo jasné, kam bude evropská politika vlastně směřovat. Rada Evropy a OEEC nepřesahovaly mezivládní úroveň, proto byly vytyčeny další cíle směřující k federalizaci Evropy. Jako vhodné klíčové hospodářské odvětví se jevilo: ocelářství, těžba uhlí, doprava a elektrický průmysl. Zrodil se tedy Schumanův

³KOVÁŘ, M a V. HORČÍČKA. Dějiny evropské integrace. 1. Praha: Triton, 2005. str.45-46

⁴GERBET, P. Budování Evropy. Praha: Karolinum, 2004, str. 64-65

plán, ikdyž jeho skutečným autorem byl francouzský politik Jean Monnet. Ten poté, co si uvědomil, že nebude jednoduché přetavit nedůvěru francouzské vlády ve francouzsko-britskou spolupráci, směřoval veškeré své úsilí k jednání s Německem a svého cíle úspěšně dosáhl. Usiloval o zajištění kontroly nad strategickými surovinami jako uhlí a ocel. Jejich důsledná kontrola zajišťovala stálý dohled nad Německem a jeho potenciální hrozbou vyzbrojit se. Avšak institucionální rámec Monnetova plánu byl nadnárodního charakteru a zcela nezávislý. Tento ambiciózní plán se postupně podařilo prosadit, jak u německého spolkového kancléře Adenauera, tak i ve francouzské vládě. Toto bylo vnímáno Německem jako příležitost „zůstat“ v západní části Evropy a také uvítalo způsob, jak rozptýlit obavy Francie z jeho případné agrese. Sblížení Francie a Německa následně vedlo k ekonomické spolupráci, jež zajišťovala bezpečnost založenou na společných cílech, především posílení míru a zvýšení životní úrovně. Britové v podstatě odmítli evropskou integraci, jež by měla být založena na fungování nadnárodního principu, tudíž se k Schumanovu plánu nepřipojili, protože jim vyhovovala mezivládní podoba OEEC.⁵Co se týká severských států, lze říci, že se nechtěly ztotožnit s nadnárodním řízením především proto, že bylo v rozporu s chápáním jejich státní suverenity. Neúčast Velké Británie a severských zemí však snižovala politický význam nového společenství. Tyto země hrály v rámci Evropy velmi důležitou roli v oblasti těžby uhlí a oceli.

Pařížská smlouva, jež se oficiálně nazývala Smlouva o zřízení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), byla podepsána v dubnu roku 1951. Mezi zakládající členské země patřila Francie, Itálie, Německo, Belgie, Lucembursko, Nizozemsko. Institucionální struktura nového společenství kombinovala jak mezivládní paradigma, jež bylo zastoupeno Radou, tak nadnárodní orgán nazývaný Vysoký úřad, jenž byl ve smlouvou stanovených oblastech svrchovaný. Zájmy výrobců a zaměstnavatelů zastupoval Poradní výbor. Prvním předsedou Vysokého úřadu se stal Jean Monnet. Jednou z nejvýznamnějších pravomocí Vysokého úřadu se stala možnost regulovat ceny v daném odvětví. Založení ESUO významně ovlivňovalo obchodní politiku nečlenských zemí. Tyto země byly nuceny realizovat své obchodní plány nikoliv na mezivládní úrovni, ale prostřednictvím Vysokého úřadu.

⁵KOVÁŘ, M. a V. HORČIČKA. Dějiny evropské integrace. 1. Praha: Triton, 2005. s.72-79

V souvislosti se vznikem ESUO je nutná se zmínit o vzniku Soudního dvora, který měl za úkol zajišťovat výklad a ochranu práva v souvislosti s fungováním Vysokého Úřadu. Zabýval se stížnostmi jak členských států, tak jednotlivých podnikatelů, které vznesly stížnosti na rozhodnutí Vysokého Úřadu. Ten se pak stal, s dalšími nově vytvořenými orgány, společným orgánem pro nové evropské společenství.⁶

Přestože postupem doby ztratily komodity uhlí a ocel v důsledku technologického rozvoje, svůj strategický smysl, je význam Evropského společenství uhlí a oceli historický, a může být považován za mimořádný příklad vzniku federace a spolupráce v nadnárodním měřítku.

1.2 Vznik RVHP jako reakce na Marshallův plán

V lednu roku 1949 vznikla RVHP (Rada vzájemné hospodářské pomoci). Důvodem jejího vzniku byl fakt, že východoevropské země se nechtěly zúčastnit diktátu Marshallova plánu, i když cítily potřebu reformovat politickou spolupráci. Také bylo řečeno, že se tyto země nechtějí vzdát části své suverenity a národních ekonomických zájmů. RVHP vzniklo za podpory všech účastnických zemí: Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a SSSR. Avšak toto uskupení provázely od začátku systémové problémy. Skupina nebyla schopna se domluvit na rozsahu spolupráce, stále trvala na zachování své suverenity, tudíž byla de facto založena na úrovni mezistátní spolupráce.⁷ Funkci RVHP lze charakterizovat jako koordinovanou dělbu práce mezi jednotlivé státy skupiny.

⁶VEBER, V. Dějiny sjednocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 226

⁷MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004str.38-38

1.3 Spolupráce mezi RVHP a Evropským společenstvím

Rozhodovací procesy v 50. a 60. letech významně ovlivňovalo komunistické vedení. Veškeré integrační procesy probíhající v západním bloku byly hodnoceny jako nástroj agresivního amerického imperialismu. Plánované hospodářství bylo založeno na principu plnění stanovených kvót, nikoliv na bázi svobodného trhu. V podstatě lze říci, že RVHP se stalo nástrojem prosazování sovětského vlivu v členských zemích. K průlomů došlo až roku 1967, na konferenci evropských komunistických stran v Karlových Varech, kde byla zmíněna potřeba hledání cest vedoucích k odstranění obchodních bariér mezi socialistickými a kapitalistickými zeměmi. První kroky sblížení mezi RVHP a EHS proběhly až v roce 1976 v Helsinkách, k oficiálnímu uznání však ještě nedošlo. EHS nebylo ze strany Sovětského svazu uznáno jako subjekt mezinárodního práva. Navázání bližší spolupráce se podařilo až v 80. letech, kdy obě strany měly reálný zájem navázat užší hospodářské kontakty. Socialistickým zemím hrozil bankrot a samotná spolupráce v rámci RVHP nevedla k požadovaným cílům. K plnohodnotnému oboustrannému uznání RVHP a EHS došlo až v roce 1988.

Sovětský svaz vyvážel suroviny do zemí EHS, tím si zajišťoval přísun valut a to na úkor vývozu do zemí RVHP. Sovětský svaz byl zatížen studenou válkou, kterou vedl proti USA. Také válka v Afghánistánu měla nemalý podíl na odčerpávání zdrojů. Tento systémový kolaps se nepodařilo zvrátit ani novému generálnímu tajemníkovi KSSS Michailu Gorbačovovi, který se pokoušel zavést reformní programy. RVHP zaniká roku 1991 a tím se otevírá prostor pro EHS, jež nabízí prostor pro hospodářskou spolupráci mezi západními a východními zeměmi.⁸

1.4 Vztahy mezi ES a Československem do roku 1989

Československo se stalo členem RVHP v roce 1948. Hospodářská politika se odvíjela čistě od postojů Sovětského svazu. Vítězní komunisté po volbách v roce 1946 vytvořili vládu, a tak obsadili strategicky důležité ministerstva. Zahraniční politika byla orientována směrem k Moskvě. Československá vláda vnímala svou účast na

⁸ČERNOCH, Pavel. Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990-2004. Praha: Linde, 2003 str. 22-24

Maršallově plánu jako ideální řešení pro hospodářskou oblast. Ministr zahraničí Jan Masaryk byl pověřen Klementem Gottwaldem, aby sestavil delegaci, jež bude zastupovat Československo při vyjednávání v Paříži. Sovětské vedení doporučilo Praze, aby se účasti na Maršallově plánu zřeklo. Československá vláda po svém návratu z Moskvy odvolala svoji účast v Paříži.⁹

Moskva nabídla Praze, ve snaze zmírnění dopadů po odmítnutí Maršallova plánu, dodávky obilí. Československo se zrovna nacházelo v období sucha a kritického nedostatku potravin. Odmítnutí Maršallova plánu Gottwaldovou vládou v tak kritické situaci, mělo vliv na snížení popularity jeho vlády. Praha dále podepsala s Moskvou obchodní dohody, týkající se pětiletého období, v němž bude Moskva dodávat Československu zvýšené množství potravin, obilí a dalších důležitých komodit. Naopak Československo dodávalo Sovětům textil, stroje, koleje a lokomotivy. Záměrem bylo zpřetrhání vazeb se západem, což se Moskvě postupně podařilo. Československá demokracie se definitivně zhroutila v únoru roku 1948, přijetím rezignace části vlády prezidentem Benešem. Nová vláda, sestavená Gottwaldem již byla v režii komunistů.¹⁰

⁹MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004. Brno: Barrister&Principal, 2006 str. 24-25

¹⁰MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004. str. 27-32

2 OD PAŘÍŽSKÉ SMLOUVY KE VZNIKU EVROPSKÉ UNIE

Náš kontinent prošel od poloviny 20. století proměnou jak politickou, tak ekonomickou. Původní myšlenka o sjednocení Evropy pomocí integrace se ukázala jako reálná. Počáteční kroky uskutečnila skupina šesti zakládajících zemí. V roce 1952 mezinárodní organizace Evropské sdružení uhlí a oceli (ESUO). Tato organizace byla založena na principu rozhodovacího procesu na mezinárodní úrovni. ESUO lze považovat jako předchůdce dnešní EU.

2.1 Vznik Evropského společenství

Jean Monet se nechtěl vzdát myšlenky sjednocování Evropy ani po neúspěších s prosazením myšlenky Evropského obranného společenství a Evropského politického společenství. Stále si kladl za cíl dosáhnout vytvoření Spojených států evropských. Potom, co opustil funkci předsedy Vysokého úřadu, založil Akční výbor Spojených států evropských. V tomto výboru měli otevřené dveře všichni, kteří podporovali myšlenku evropské integrace. Monet společně se svým kolegou Spaakem svolali schůzku ministrů zahraniční členských zemí Montánní unie. Společně vypracovali koncept mírové jaderné energie a rozšíření společného trhu uhlí a oceli na trh veškerého zboží.¹¹

Evropské hospodářské společenství společně s Euratomem a Evropským společenstvím uhlí a oceli vytvářela tzv. Evropské společenství (ES), jež vstoupilo v platnost roku 1958. EHS mělo za úkol sbližovat hospodářskou politiku jednotlivých členských zemí a postupně tak zajišťovat ekonomický rozvoj, posilovat stabilitu a zvyšování životní úrovně. EHS si kladlo za cíl postupně umožnit volný pohyb osob a kapitálu a vytvořit společnou investiční politiku. Proto vznikly některé fondy, jako například: Evropská investiční banka, Evropský sociální fond a Evropský rozvojový fond. Měly za úkol zvyšovat životní úroveň, podporovat hospodářský rozvoj pomocí poskytování půjček a další. V rámci hranic šesti zakládajících zemí byly v roce 1958 odstraněny překážky

¹¹Veber, Václav. Dějiny sjednocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 239-242

a tak započat volný pohyb osob, zboží a kapitálu. Postupně byla snížena dovozní cla a došlo k navýšení dovozních kvót. Obchodní bilance se mezi zeměmi EHS zvýšila na dvojnásobek oproti ostatním zemím.¹²

Slučovací smlouva, jež byla podepsána v dubnu roku 1965 a vstoupila v platnost v červenci roku 1967, vedla ke sloučení orgánů jednotlivých existujících společenství (ESUO, EHS, EURATOM). Evropské společenství (ES) bylo spravováno jednou Radou a jednou Komisí. Zjednodušila se tak komunikace mezi jednotlivými společenstvími. Jednalo se o velmi významný krok ve fungování orgánů, bylo dosaženo kontinuity přijatých rozhodnutí a zabránilo se tak přijímání protichůdných rozhodnutí napříč společenstvími.¹³

2.2 Vytvoření tří pilířové struktury EU

Stále se vyvíjející politická a ekonomická situace vyžadovala hledání nových řešení současných smluv Společenství. Očekávání silné federativní Evropy se nenaplnila. Maastrichtská smlouva přinesla významný posun směrem k federalizaci. Postkomunistickým zemím, které se navrátily k demokratickému myšlení, bylo přiznáno právo možnosti přidružení. Požadavek budoucí společné měny byl zakotven ve smlouvě.¹⁴

Tří pilířová struktura byla vytvořena na základě Smlouvy o EU, též nazývané Maastrichtská smlouva, která nabyla platnosti v roce 1993. V té době bylo již 12 členských zemí. K zakládajícím zemím se připojily další země jako: Dánsko, Irsko, Spojené království, Řecko, Portugalsko a Španělsko. Německo, jakožto zakládající člen, prošlo sjednocením západu a východu, demografickým vývojem. První pilíř je nejdůležitější součástí smlouvy. Jednalo se o revizi Římské smlouvy a podařilo se tak posílit legitimitu institucí. Dále byl vytvořen kohezní fond, jenž měl za úkol financování projektu týkajících se dopravy a životního prostředí. Též došlo k posílení kompetencí Evropského parlamentu. Druhý pilíř (Společná zahraniční a bezpečnostní politika) měl

¹²Kovář, Martin - Horčíčka, Václav. Dějiny evropské integrace. 1. Praha: Triton, 2005. s. 121-128

¹³Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 90

¹⁴Veber, Václav. Dějiny sjednocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 343-348

spíše formální charakter a byl včleněn do ES Jednotným evropským aktem. Jeho cílem je ochrana základních zájmů a společných hodnot. Třetí pilíř se týkal společné azylové a imigrační politiky, justiční, civilní a trestní spolupráce.¹⁵

Také je nutné zmínit, že Maastrichtská smlouva zavedla kritéria pro vstup do měnové unie, takzvané konvergenční kritéria. Tato kritéria musela být plněna jednotlivými zeměmi, které chtěly vstoupit do měnové unie.

2.3 Od Maastrichtu k Lisabonské smlouvě

Evropské společenství čelilo v období devadesátých let hned několika výzvám. Bylo nutné hledat cesty vedoucí k úspěšnému rozšíření EU a přitom zachovat integrační procesy. Rozpadem železné opony započala bližší spolupráce s postkomunistickými zeměmi. Tak se postupně otevírala cesta zemím bývalého východního bloku, které ihned zahájily jednání o případném vstupu do EU.

Již několik let po podepsání Smlouvy o Evropské unii bylo jasné, že je nutné stávající stav přehodnotit a novelizovat. Amsterodamská smlouva vstoupila v platnost v květnu roku 1999 a přinesla řadu změn. Došlo k přesunu třetího pilíře (vnitřní záležitosti a spravedlnost) do prvního pilíře. Druhý pilíř zůstal nezměněn. Vztahy mezi občany a Unií doznaly pokroku, avšak změna rozhodovacího procesu, spojená s budoucím rozšířením EU zůstala nezměněna.

Zásady zakotvené v Schengenských dohodách byly také převedeny z třetího pilíře do prvního a tím se staly součástí práva Společenství. To mělo praktický dopad na navrhování podnětů a jejich případné schvalování v oblastech azylové politiky, zásad přistěhovalecké politiky, ochrany vnějších hranic a dalších. Tím byly přesunuty pravomoci rozhodování z mezivládní úrovně na nadnárodní. Hlava IV byla rozšířena o dodatek Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob. Společenství se zavázalo, že učiní řadu rozhodnutí, týkajících se kontroly na vnějších hranicích, posílení spolupráce policie a také v justiční spolupráci.¹⁶

¹⁵Kovář, Martin - Horčíčka, Václav. Dějiny evropské integrace. 2. str. 107-110

¹⁶URBAN, Luděk. Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění. str.157-158

Další revize Smlouvy o EU se uskutečnila na základě smlouvy z Nice. Nově byla vytvořena Evropská jednotka pro soudní spolupráci (Eurojust). Ta měla zajišťovat bližší spolupráci příslušných orgánů členských zemí a tím tak usnadnit vyšetřování přeshraniční trestné činnosti.

2.4 Lisabonská smlouva

Lisabonská smlouva neboli Smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení evropského společenství vešla v platnost 1. prosince roku 2009. Jejím cílem je posílit účinnost a demokratickou právoplatnost Evropské unie a také zlepšit vzájemnou spolupráci mezi jednotlivými členskými státy. Je v ní kladen důraz na dokončení procesů zahájených Amsterodamskou a Niceskou smlouvou. Lisabonská smlouva vytváří právní subjektivitu EU a tím dochází ke zrušení pilířové struktury. Informativní charakter Listiny základních práv a svobod, přijetím Lisabonské smlouvy získává statut závazné listiny pro všechny členské státy.¹⁷

¹⁷Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 199-201

3 VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÉ POLITIKY DO ROKU 1989

Charta 77 byla Československá občanská iniciativa, která vznikla v lednu roku 1977 jako reakce na nedodržování lidských a občanských práv, ke kterému se zavázala ČSSR podpisem smlouvy Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách.¹⁸ Charta 77 působila v ilegalitě, vyráběla a šířila samizdat.¹⁹ Bojovala za snahy obnovení demokracie. Nejznámějším nekomunistickým představitelem Charty se později stal budoucí prezident Václav Havel. Řada těchto chartistů se po sametové revoluci ujala vysokých postů ve vládě.

Dnes je Charta 77 považována za jednu z nejvýznamnějších skupin, které aktivně bojovaly proti předlistopadovému režimu. Řada zakládajících signatářů se následně zapojila veřejné polistopadové politiky.

3.1 Zahraniční politika M. Gorbačova

Nástupem Michaila Gorbačova do čela vedení KSSS v roce 1985 se urychlil pád Sovětského svazu. Sovětské hospodářství bylo vyčerpáno a tak hledal Gorbačov nové možnosti, jak rehabilitovat neutěšený stav. Zahájil prosazování politik glasnosti a perestrojky, jednalo se o přestavbu a politickou liberalizaci. Avšak zavádění nových změn narazilo na nepřekonatelné problémy, jako technologická zaostalost, národnostní tlaky v zemích bloku a další. Gorbačov nedokázal najít řešení, jedinou politiku vytvářela komunistická strana a právě tu chtěl změnit na svůj nástroj reformy. Narážel na chybějící

¹⁸1977 – 1988 Charta 77 a VONS. [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel-library.org/cs/vaclav-havel/zivotopis/1977-1988?utm_medium=cpc&utm_source=google~search&utm_campaign=Pribuzne

¹⁹Jednalo se o texty, které byly rozšiřované v neoficiálním oběhu a v omezeném počtu, protože byly považovány za nelegální zdroj: MARJÁNKO, B. TOATLITA.CZ, Samizdat, samizdatová (ineditní) literatura. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/samizdat.php>

podporu, kterou potřeboval k prosazení změn. Všechny jeho pokusy o reformu však ztroskotaly.

Gorbačov veřejně prohlásil svůj nesouhlas s vojenskou intervencí v červnu roku 1988 při projevu na 19. všesvazové konferenci strany. Klíčové místo v novém myšlení zaujímá koncepce svobodného výběru. Jsme přesvědčeni o všeobecné platnosti tohoto principu v mezinárodních vztazích, kdy se hlavním celosvětovým problémem stalo samotné přežití civilizace... V této situaci patří prosazování sociálního řádu, způsobu života nebo politiky zvěncí a to jakýmkoli prostředky, vůbec nemluvě o vojenských prostředcích – do nebezpečného arzenálu minulosti. Suverenita a nezávislost, rovná práva a nevměšování se staly se obecně uznávanými normami mezinárodních vztahů... *„Stavět se proti svobodnému výběru znamená stavět se proti objektivnímu pohybu samotných dějin. To je důvod, proč se politika síly historicky přežila ve všech svých podobách“*²⁰

Z jeho slov je zřejmé, že o následné intervenci ve východní Evropě neuvažuje. V podstatě lze říci, že se jednalo o jakési oficiální opuštění Brežněvovy doktríny. Své slova potvrdil Gorbačov také při projevu v OSN v prosinci, roku 1988. Západní komunistické státy zůstali napospas osudu, protože prioritou vedení komunistické strany bylo přežití Sovětského svazu. Budování komunismu nebylo v tu chvíli na programu sovětské strany.

3.2 Reakce Evropského společenství na dění kolem roku 1989

Rozpadem sovětského impéria a následným koncem bipolárního rozdělení světa, došlo postupně k nové etapě dějin Evropy. Evropské společenství přijalo výzvu role partnera nově rodícím se demokratickým státům. Rozhodnutí, zda se západ bude aktivně podílet na vnitřní transformaci těchto zemí, padlo na summitu G7 v červenci roku 1989. V době rozkladu komunistického systému v Československu již panoval konsenzus mezi západními zeměmi ES. Ty přijaly společnou strategii vůči postkomunistickým zemím. Postoj USA, který byl podporován Velkou Británií, zaujímal jednoznačné stanovisko

²⁰Gorbačov, M. S. 1988. In XXIX. VšesojuznajakonferencijaKommunističeskoj partii SovětskogoSojuza: Stenografičeskijotčet. Moskva: Politizdat, s.42-43 in: BROWN, Archie. Vzestup a pád komunismu. Brno: Jota, 2011.

ohledné dalšího směřování zemí bývalého východního bloku. Cílem bylo tyto země vymanit z vlivu Sovětského svazu a postupně je integrovat do západních institucí.

Počáteční euforie z pádu železné opony brzy ustoupila do pozadí. Evropské společenství si velmi rychle uvědomilo, že nové politické uspořádání Evropy by mohlo ohrozit její vývoj a případné těsné vztahy se zeměmi SVE by doprovázela politická a hospodářská rizika. Opatrný pohled Evropského společenství byl ovlivňován zejména rozpadem Jugoslávie, nebo zkušeností včlenění NDR do Spolkové republiky Německo. ES považovala státy bývalého východního bloku za nevyspělé. Jejich ekonomiku považovala za nemoderní, zdevastovanou a nekonkurenceschopnou. Následnou rehabilitaci způsobenou totalitním hospodařením považovala za dlouhodobou záležitost.²¹

3.3 Konec komunismu v Československu

Asi 15 tisíc studentů vysokých škol a dalších občanů se shromáždilo 17. listopadu v Praze na Albertově, aby si připomněli 50. výročí smrti německými okupanty zavražděného studenta Jana Opletala. Protestující požadovali odstoupení zkompromitovaných politiků, zrušení Státní bezpečnosti, propuštění politických vězňů a zahájení dialogů mezi současným vedením strany a představiteli nezávislých iniciativ. Demonstrace byla nakonec na Národní třídě násilně potlačena. Dle vyšetřovací komise bylo následkem tvrdých represí zraněno až 568 lidí.²²

Politické hnutí OF (Občanské fórum) a VPN (Verejnost proti násiliu) vznikly během následujících dní po demonstracích. Staly se tak hlavními mluvčími opozičního hnutí proti současné vládě. Dialog s tehdejšími premiérem vlády Adamcem byl zahájen již 21.

²¹Hynek Fajmon (ed.): *Cesta České republiky do Evropské unie*. 1. vydání. Brno:2004. str. 58-63

²²ÚSD: *Demokratická revoluce 1989: 17. listopad*. [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/udalosti.html>

listopadu. Pod pohrůžkou dalších demonstrací vedení KSČ nakonec souhlasilo se započítím rekonstrukcí federální vlády.²³

10. prosince byl jmenován prezident Husák nového předsedu vlády Mariana Čalfu. Byla zvolena nová vláda, též nazývána: vláda národního porozumění.²⁴ poté oznámil předsednictvu Federálního shromáždění svoji abdikaci. Nový předseda vlády na tiskové konferenci sdělil, že federální vláda musí udělat vše pro přípravu demokratických a svobodných voleb. Též zmínil nutnost přijetí nutných legislativních opatření v oblasti zákonů volebních, shromažďovacích, spolčovacích, tiskových a dalších.²⁵ Čalfovo jmenování bylo pro další demokratický vývoj klíčové. Ten považoval za klíčové řešení stávající krize uskutečnění prvních svobodných voleb a postupnou transformaci systému parlamentní demokracie.

Nový federální premiér Čalfa založil svoji politiku na dohodnutých kompromisech mezi nově vzniklými prodemokratickými hnutími OF, VPN a dosluhujícím režimem KSČ. Termín prvních svobodných voleb byl stanoven na červen 1990. Také se mu podařilo se dojednat podporu většiny komunistických poslanců federálního parlamentu pro zvolení nového československého prezidenta Václava Havla.²⁶

²³ÚSD: Demokratická revoluce 1989: 29. listopad. [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/udalosti.html>

²⁴PANENKA, J. Znovusjednocení Německa 3. října 1990. [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/vlada-narodniho-porozumeni-prosinec-1989---cerven-1990-65374/tmplid-560>

²⁵ÚSD: Demokratická revoluce 1989: 10. prosinec. [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/udalosti.html>

²⁶KRÁKORA, Pavel. Svobodné volby v Československu 1990 - Referendum o dalším směřování státu a společnosti. Praha: Epoque, 2010. st. 70-72

4 POLISTOPADOVÝ VÝVOJ ČESKOSLOVENSKA SMĚREM ES

Pádem železné opony koncem roku 1989 se otevřela cesta návratu do Evropy, nikoli geograficky, tam jsme zajisté odjakživa patřili. Toto heslo lze chápat jako reintegraci politickou, ekonomickou a kulturní.

Pádem komunismu v Československu začalo prakticky ihned vyjednávání o spolupráci s ES. První smlouva byla podepsána již v květnu roku 1990. Jednalo se o dohodu o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci. Dalším významným krokem bylo podepsání prozatímní dohody o spolupráci mezi ES a ČSFR, jež platila od března roku 1992. Také musíme zmínit zahrnutí Československa do programu PHARE²⁷. Jednalo se o rozvojový fond Evropské unie, který byl založený v roce 1989.

4.1 První kroky polistopadové vlády

Do funkce ministra zahraniční a zároveň jako místopředseda strany, byl zvolen Jiří Dienstbier, jeden z prvních signatářů Charty 77. Ministerstvo zahraničí se potýkalo s řadou úkolů, které je čekaly. Zahraniční politika v podstatě neexistovala. Bylo nutné postupně navázat nové diplomatické vztahy s okolními zeměmi.

Den již den po svém zvolení, jednal v Praze se státním tajemníkem polského ministerstva zahraničních věcí Kulským o mezinárodní situaci a o rozvoji vzájemné spolupráce. Také projednával možnost vzájemného zrušení vízové povinnosti s rakouským ministrem zahraničí.²⁸

Jiří Dienstbier si uvědomoval, že bez kvalitního personálního obsazení by nebyl schopen postupně prosazovat změny. Vybral si do svého týmu tři osoby, bez kterých, jak napsal

²⁷PHARE - Poland - Hungary Assistance for Restructuring Economy

²⁸ÚSD: Demokratická revoluce 1989: 10. prosinec. [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/udalosti.html>

v knize Snění o realitě, Vzpomínky z let 1989-1999, by si nedokázal své ministerské začátky představit. Jednalo se o Luboše Dobrovského, kterého si zvolil za mluvčího ministerstva vnitra, později náměstkem ministra. Danu Huňátovou, která se později stala generální ředitelkou kabinetu a sekce ministra a v neposlední řadě Jaroslava Šedivého, ten se stal hlavním politickým poradcem ministerstva.²⁹

Dalším důležitým krokem nové vlády bylo vypořádání se s přítomností sovětských vojsk na našem území. Tento bod byl, jedou z priorit ministerstva zahraničí. Předsednictvo vlády ČSSR souhlasilo se zahájením expertních jednání o rozmístění sovětských vojsk v ČSSR. Ministr zahraničí jmenoval delegaci, která měla vést dialog s vedoucím sovětské delegace. První kolo jednání, které proběhlo v Praze ve dnech 15. a 16. Ledna 1990 nebylo úspěšné a narazilo na nevěli Sovětů přijmout požadavky možného odchodu vojenských sil ze země. Konečná dohoda o odchodu sovětských vojsk z území ČSSR byla podepsána v Moskvě 26. února 1991 oběma ministry zahraničí za přítomnosti obou hlav států. Také byla podepsána deklarace o vztazích mezi ČSSR a SSR, kde bylo vyjádřeno politování nad neodůvodnitelným vstupem. Odsun vojsk SSSR proběhl dle plánu, poslední voják opustil naši zemi 30. června 1991.³⁰

Nově nastolenému západnímu směru a postupnému zapojení ČSR do evropských struktur, bránilo spojení hospodářských a bezpečnostních složek. Proto se témata Varšavské smlouvy³¹ a RVHP³² staly prvořadými úkoly. Avšak bylo nutné k těmto tématům přistupovat mimořádně obezřetně, jelikož se také jednalo o odchodu vojenských jednotek z ČSSR. Také tu byly pokusy ze strany Sovětů o zdokonalení Varšavské smlouvy. Ministerstvo zahraničí považovalo institucionální reorganizaci za nesmyslnou, jelikož bylo přesvědčené, že je Varšavská smlouva již mrtvý projekt. Ukončení Varšavské smlouvy urychlil masakr v Litvě v lednu roku 1991. Téhož měsíce se sešli tři středoevropští ministři. Ti zaujali jednoznačné stanovisko ohledně dalšího působení

²⁹Dienstbier, Jiří - Vrba, Tomáš. *Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989-1999.* Praha: 1999. st.24-26

³⁰ŠEDIVÝ, Jiří. *Odchod sovětských vojsk z Československa.* [online]. [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/841/893>

³¹Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, kterou podepsaly zakládající státy ve Varšavě v roce 1955 jako reakci na vstup Spolkové republiky Německo do NATO.

³²Radu vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) založil v roce 1949 bývalý sovětský diktátor Stalin na základě tuhé centralistické koncepce.

Varšavské smlouvy. Ti se shodli, že k úplnému zrušení by mělo dojít nejpozději do března roku 1992.³³ Protokol o zrušení Varšavské smlouvy byl podepsán v Praze v červenci roku 1991.

Osud RVHP byl velmi podobný jako osud Varšavské smlouvy. Pokusy Moskvy o transformaci na novou Organizaci mezinárodní hospodářské spolupráce ztroskotaly, jež měla být založena v únoru roku 1991 v Budapešti. K tomu už nedošlo a tak byla činnost RVHP za účasti delegátů signatářských států na zasedání v Budapešti v červnu 1991 zrušena.³⁴

4.2 Zahraníční politika Československa od roku 1989

Československá vláda učinila v několika letech významné kroky, jež vedly k začlenění země do mezinárodních organizací. Tím stvrdila svůj jednoznačný postoj budoucího směřování zahraniční politiky.

ČSFR se stala v květnu 1990 členem mezinárodní organizace CEI.³⁵ V únoru 1991 prohloubila užší spolupráci s Maďarskem a Polskem, tak vznikla Vísegrádská deklarace o spolupráci se společným cílem odstranění zbytků totalitního režimu, nastolení demokracie a obnovu tržního hospodářství. Nesmíme zapomenout zmínit, že se ČSFR stala v lednu 1991 řádným členem Rady Evropy.³⁶ Během následujících let byly postupně obnoveny diplomatické styky se Slovinskem, Gruzíí, Moldavskem, Běloruskem, Kyrgyzstánem a dalšími. V květnu 1992 navštívil Prahu britský premiér Major a došlo k podpisu společné deklarace, která obsahovala v preambuli nulita mnichovské dohody z roku 1938.³⁷

³³Dienstbier, Jiří: Vrba, Tomáš. Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989-1999. Praha: 1999. st.195-198

³⁴FIŠTEJN, J. HISTORIE: Rada vzájemné bezmocnosti. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/historie-rada-vzajemne-bezmocnosti-d6v-/p_politika.aspx?c=A090225_104306_p_politika_wag

³⁵CEI-Central European Initiative. Jednalo se o mezinárodní organizaci středoevropských států se sídlem v Budapešti s cílem politické a ekonomické spolupráce členských zemí. Tato iniciativa vznikla již v listopadu 1989, jmenovala se Pentagonála. Po přistoupení Hexagonála. Od roku 1991 byla přejmenována na Středoevropskou iniciativu.

³⁶ČSFR opustilo Radu Evropy 31.12.1992kvůli rozpadu státu. V červnu 1993 do ní znovu již samostatná Česká republika společně se Slovenskem vstoupila.

³⁷ZBOŘIL, František: Československá a česká zahraniční politika. Praha: 2010 st. 320-328

4.3 Rozpad federace

Impulsem k rozpadu federace byla bezesporu otázka národnostních aspektů, jež se významně projeví již v roce 1990. První svobodné volby do federálního shromáždění se konaly v červnu a již koncem října proběhla schůzka prezidenta Havla s předsedy vlád P. Pithartem, M. Čalfou a V. Mečiarem. Hlavním tématem bylo státoprávní uspořádání ČSFR. Došlo k přijetí deklarace československé státnosti. Prezident promluvil: „*Čechy, Slováky a příslušníky všech národnostních menšin a etnických skupin posléze žádám, aby náš federativní stát nechápali jako překážku svého národního rozvoje a nástroj svého útisku, ale jako svůj společný úkol a společné vlastnictví. Tak, jako se cítíme být příslušníky své rodiny, svého pracovního společenství, své strany, své církve a svého národa, měli bychom se cítit i občany tohoto našeho společného státu, který vznikl z velmi moudrého, duchovně kulturně a historicky zdůvodněného a z geopolitického hlediska dokonce nevyhnutelného rozhodnutí našich předků.*“³⁸

Mezi Českem a Slovenskem se vznítil spor o název společné republiky. Tento konflikt je známý pod pojmem pomlčková válka. V březnu 1990 byl přijat nový ústavní zákon č.81/1990Sb., kterým se změnil dosavadní název státu z ČSSR na ČSFR (Československá federativní republika). Tento název nevydržel dlouho, jelikož slovenská strana neměla dostatečný pocit, že tento název zdůrazňuje jejich autonomii. Následně v dubnu téhož roku došlo k další změně názvu přijetím zákona č. 101/1990 Sb. vznikl nový název: Česká a Slovenská federativní republika.³⁹

Ještě téhož roku, v prosinci roku 1990 byl přijat tzv. kompetenční zákon⁴⁰, který na úkor federace posiloval pravomoci republik. Federální vláda měla odpovídat za měnovou a zahraniční politiku a za obranu. Paradoxem bylo, že federální parlament hlasoval, aniž

³⁸HAVEL, V. *Program*. [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <http://www.vaclavhavel.cz/?sec=3&id=6&kat=&from=1617>

³⁹ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika*. Praha: 2010 st. 319-320

⁴⁰Nejednalo se o novou legislativní normu, ale o novelu původního ústavního zákona o československé federaci z podzimu 1968.

by se o tom vedly diskuze. Odhlasoval něco, co mu bylo předloženo oběma národními parlamenty.⁴¹

V červnu roku 1992 se konaly v pořadí druhé svobodné volby. V Česku v nich přesvědčivě zvítězila koalice ODS-KDS⁴² a na Slovensku to byla HZDS. Prezident Havel pověřil sestavením vlády předsedu vítězné strany ODS Václava Klause. Jediným východiskem byla společná vláda s vítěznou slovenskou stranou v čele s předsedou Mečiarom. Tyto politické subjekty zastávaly naprosto protichůdné názory v mnoha oblastech, například v otázce hospodářských reforem. HZDS také odmítala podpořit prezidentského kandidáta Václava Havla. Také prosazovala získání mezinárodně právní subjektivity pro Slovensko, de facto nezávislé Slovensko. Záhy se ukázalo, že sestavení federální vlády je takřka nemožné. Jediným východiskem bylo racionální jednání o klidném rozdělení země.⁴³

Spory mezi Českem a Slovenskem dovršily prezidentskou volbou, kdy neprošel do druhého kola Václav Havel. V české části sněmovny národů sice získal potřebnou 3/5 podporu, ale z důvodu zákazu majorizace nebyl zvolen ani v druhém kole. Do třetího kola se již přihlásit nemohl. Havel abdikoval 17. Července 1992 v reakci na deklaraci SNR, které vyhlásilo právo slovenského národa na sebeurčení. SNR⁴⁴ schválila ústavní zákon SNR č. 460/1992 Sb. Ústava byla přijata jako ústava plně suverénního státu Slovenské republiky a již dále neuznávala suverenitu ČSFR. Nové znění kompetenčního zákona bylo schváleno na společné schůzi federálního shromáždění 18. listopadu a odebralo federálním úřadům poslední zbytky pravomocí. 31. prosince 1992 na základě

⁴¹SEDMIDUBSKÝ, J. *Před 25 lety: Prosinec 1990 – kompetenční noci*. [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plus/archivplus/_zprava/pred-25-lety-prosinec-1990-kompetencni-noci--1563613

⁴²ODS (Občanská demokratická strana). Výsledkem střetů názorových proudů bývalého OF, vznikla na mimořádném sněmu, konaném 23. Února 1991 v Praze nová strana. ODS se definovala jako demokratická pravicová strana. Jejím předsedou byl zvolen Václav Klaus. Strana uzavřela v listopadu téhož roku koaliční dohodu s KDS a ty tak společně vstoupili do parlamentních voleb v roce 1992.

⁴³Vodička, K.- Cabada, L.: *Politický systém České republiky: historie a současnost*, str. 131-133.

⁴⁴Slovenská národní strana

vyhlášení ústavního zákona č. 542/1992 Sb., zanikla Česká a Slovenská Federativní Republika a vznikly dva nové státy – Česká republika a Slovenská republika.⁴⁵

Odlišným přístupem národů se ukázalo, že federativní uspořádání je nemožné, což nakonec dokázaly volby v roce 1992. Důvodem rozdělení byly zájmy Slovenské politické elity, jež vzešla z voleb. Tak došlo k vyústění problémů států, důsledkem patriotismu, který přetrvával od roku 1918.

4.4 Směrem k Visegrádské spolupráci

Společný zájem postkomunistických zemí východního regionu byl evidentní. Toužili po obnově plné nezávislosti, vytvoření funkčního tržního ekonomického prostředí a také snaha vytvořit pluralitní demokratickou společnost. Země začaly intenzivně hledat nástroje, které vedly k posílení vlastního postavení v regionu. Na konci 80. let 20. století vzniklo ve středoevropském prostoru několik regionálních struktur. Nejprve byla založena středoevropská iniciativa⁴⁶, dále také Visegrádská skupina, o které se zmíním v dalším odstavci.

Podnět k navázání regionální spolupráce mezi Československem, Polskem a Maďarskem inicioval Václav Havel ve svém projevu v Sejmu v roce 1990. Na jeho projev navázala Deklarace o spolupráci České a Slovenské federativní republiky, Polské republiky a Maďarské republiky na cestě do evropské integrace. Ta se později nazývala Visegrádská deklarace. Ta spojovala tyto země myšlenkou společného vývoje směrem k evropské integraci. Deklarace definovala několik základních strategických úkolů: vybudování pluralitní parlamentní demokracie, vytvoření liberálního ekonomického systému, obnovení státní suverenity, demokracie a svobody. Avšak každá země se musela

⁴⁵KNAUF, Martin. Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992 [online]. [cit. 2018-01-12]. Více zde: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovaky-v-letech-1989-az-1992.html>

⁴⁶CentralEuropeanInitiative – CEI/SEI, byla založena čtyřmi zeměmi – Itálií, Jugoslávií, Maďarskem a Rakouskem v roce 1989. V následujícím roce byla rozšířena o Československo. Jejím úkolem byla pomoc procesu transformace a rozvoje regionální spolupráce. Zaměřena na posilování soudržnosti solidarity v Evropě

spoléhat sama na sebe, protože se nejednalo pouze o další možný prostředek, vedoucí k naplnění společných cílů.⁴⁷

Zejména v očích EU i Spojených států měla Visegrádská skupina velmi dobrou pozici. V roce 1992, kdy se chýlilo k rozpadu Československa, maďarský ministr zahraničí Jeszensky zdůrazňoval, že Maďarsko chce nadále spolupracovat s oběma nástupnickými republikami. Velká Británie, která v té době předsedala ES, deklarovala, že hodlá rozvíjet vzájemné vztahy ze střední a východní Evropy, zejména pak s Visegrádskou skupinou. Další slibný vývoj Visegrádské skupiny negativně ovlivnil rozpad Jugoslávie, problémy kolem Maastrichtu, potíže s integrací bývalého NDR do Německa a v neposlední řadě výsledek červnových voleb v Československu.⁴⁸

4.5 Středoevropská dohoda o volném obchodu

Středoevropská zóna volného obchodu byla podepsána v roce 1992 v polském Krakově. V platnost vstoupila následně v roce 1993. Cílem založení CEFTA (Středoevropská zóna volného obchodu) bylo vytvoření společného trhu zboží. CEFTA byla zaměřena na navázání vzájemné komunikace a následné obchodní spolupráce mezi členskými zeměmi. Pozdější rozšíření skupiny o Rumunsko, Maďarsko, Chorvatsko, Makedonii a Rumunsko následovalo v dalších letech.⁴⁹

Většina členských států po dosažení toužebné mety členství v EU, opustila skupinu CEFTA. Další budoucnost tohoto uskupení byla nejistá, když byla skupina států rozčleněna do dvou skupin. Jednalo se o tzv. rychlou a pomalou skupinu.

Vyjednané dohody o vstupu do EU rychlé skupiny států skupiny CEFTA tak mohly vytvořit jakousi precedentsní situaci pro členy pomalé skupiny. V případě, že by

⁴⁷Lukásek, L, Mejstřík M., LehmanováZ., Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004. str. 26-30

⁴⁸Dienstbier, Jiří - Vrba, Tomáš. Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989-1999 str. 362-363

⁴⁹HONOVÁ, Iva. Mezinárodní ekonomická integrace str. 19

vyjednané podmínky členů pomalé skupiny byly méně výhodné, než si vyjednala skupina první, hrozilo, že může v budoucnu dojít k možnému obstrukčnímu chování.⁵⁰

Domnívám se, že tyto členské státy měly více spolupracovat a koordinovat své kroky na cestě do EU. Jistě by si tak vyjednali společně lepší podmínky. Vyjednávání ve skupině by mělo mnohem větší sílu.

⁵⁰SKJALM, Karsten - CEFTA a proces rozšiřování Evropské unie – Případ asymetrického vyjednávání.
Dostupné na:

https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjepf2AiOzaAhXTKiwKHaS9AB0QFgguMAE&url=https%3A%2F%2Fmv.iir.cz%2Farticle%2Fview%2F1231%2F1279&usg=AOvVaw3VoNtZR7JKb_i3vnFxxWpB

5 POČÁTKY SPOLUPRÁCE ES SE ZEMĚMI SVE NA ZAČÁTKU 90. LET

Jak jsem již zmínil v předešlých kapitolách, shoda vyspělých zemí na postoji vůči západním zemím. Postoje Bushovy administrativa, která podporovala co nejrychlejší vyčlenění zemí ze sféry vlivu Sovětského svazu, byla podporována Velkou Británií, Německem a dalšími státy. Oficiální podporu dostal na summitu G7 v červenci 1989. Avšak prezident Mitterand odmítl krátkodobou či střednědobou perspektivu k začlenění těchto zemí do ES. Primárním cílem francouzské vlády bylo chránit obchodní režim ES s jeho systémem sociální politiky a tím tak zabránit levnému dovozu a rozsáhlé průmyslové relokaci na západ. Naopak, pro Bushovu administrativu se nabízela strategická příležitost k otevření obchodu s EU.⁵¹ Dohody byly považovány za nedostatečné a za neadekvátní v porovnání s rozsahem ekonomických a politických problémů, se kterými byly konfrontovány.⁵²

Nové zahraničně-politické priority Československé vlády směřovaly k integraci do společenství demokratických států a odpoutání se ze RVHP a Varšavské smlouvy. Cílem dosáhnout členství v ES, začala vláda Marinana Čalfy vyvíjet aktivní politiku. „*Paradoxem bylo, že napřed byl stanoven cíl a teprve potom jsme začali poznávat konkrétní důvody, pro které bychom měli do Společenství vstoupit*“⁵³, poznamenal bývalý hlavní vyjednávač a velvyslanec v Bruselu Pavel Telička⁵⁴.

Vláda požádala Komisi o zahájení jednání s cílem přijetí smlouvy o rozšíření obchodu, spolupráce a zrušení diskriminačních kvantitativních restrikcí.⁵⁵ Nově podepsaná

⁵¹GOWAN, Peter. EU Policy towards the Visegrad States str. 6-8

⁵²Rollo, Jim: Association Agreements between the EC and the CSFR, Hungary and Poland. London, Royal Institute of International Affairs 1992. Citováno v: MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 97

⁵³TELIČKA, Pavel a BARTÁK Karel: Kterak jsme vstupovali. str. 9

⁵⁴zastával roli pracovníka pro Stálou misi ČR při Evropském společenství v letech 1991 - 1995. Později se stal na ministerstvu ředitelem odboru a sekce zaměřené na ES a integraci.

⁵⁵Dosavadní dohoda o obchodu mezi ES a Československem neobsahovala stanovené datum odstranění těchto kvantitativních restrikcí. Komise na popud jednotlivých producentů zemí ES často iniciovala antidumpingové řízení. Viz. Bustin, Garry a Webb, David: Breaking down the East-West trade wall. International Financial Law Review, 9, 1990 č.4, str. 136 citováno v: MAREK, Dan str. 96

smlouva nahradila předchozí smlouvu z roku 1988. Součástí smlouvy byl harmonogram odstranění kvantitativních omezení proti československému zboží. Avšak ES do smlouvy přidala klauzuli, která v případě újmy producentů ES umožňovala znovuzavedení případných restriktivních opatření. Faktické dopady této smlouvy byly minimální. Ochranná politika Bruselu nadále přetrvávala v klíčových sektorech. Avšak tyto smlouvy lze posuzovat i z hlediska vzájemných vztahů mezi Prahou a Bruselem.⁵⁶

Prezident Mitterrand pozval na listopad 1990 zástupce států Evropy do Paříže. Ti se sešli na schůzce KBSE. Byla přijata Pařížská charta pro novou Evropu, ta se měla stát jakýmsi programem spolupráce na základě „vzájemného porozumění a důvěry“. „Období konfrontace a rozdělení skončilo. Prohlašujeme, že od nynějška budou naše vztahy založeny na úctě a spolupráci. Evropa se osvobozuje od dědictví minulosti. Odvaha mužů a žen, vůle národů a síla myšlenek helsinského Závěrečného aktu otevřely novou éru demokracie, míru a jednoty Evropy“. Evropské společenství stálo na prahu nové doby, převratné změny v Evropě sebou přicházely nové výzvy, ale také jisté obavy. Dlouhodobé plány na vytvoření Politické unie a Hospodářské a měnové unie na straně jedné, cesta k rozšiřování na straně druhé. Tyto plány nebyly nikterak jednoduché, neboť se nebylo možné opřít o žádné zkušenosti z minula. Jednalo se o zcela novou, neprobádanou cestu.⁵⁷

⁵⁶ MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 96-97

⁵⁷ PELTRÁM, Antonín. Evropská integrace a Česká republika. str. 27

6 ČESKOSLOVENSKO/ČESKÁ REPUBLIKA A JEJÍ POSTUPNÉ ZAČLEŇOVÁNÍ DO EU

Většina společnosti byla po roce 1989 nakloněna k obnově tržní ekonomiky a zavedení pluralitní demokracie. Proklamované heslo návrat do Evropy⁵⁸ představovalo vymanění se ze sovětské sféry vlivu a následné začlenění se do západních organizací. Země evropských společenství považovaly za nezbytnost rozvíjet vzájemné vztahy s postkomunistickými zeměmi. Lucemburský ministr zahraničí Jacques Poos, předsedající Radě ministrů v roce 1991 řekl, že Evropské společenství a jeho věrohodnost je také závislá na vzájemných vztazích se zeměmi střední a východní Evropy.

6.1 Finanční pomoc: fond PHARE

První formální kroky, vedoucí k navázání užší spolupráce mezi ES a SVE se datují na 9. listopadu 1989, kde na mimořádném summitu Evropské rady v Paříži a poté 8. prosince ve Štrasburku, bylo rozhodnuto, že bude založena Evropská banka pro obnovu a rozvoj ERBD⁵⁹. Jejím úkolem byla pomoc s financováním programů rozvoje technologií, programu vzdělávání a výchovy. Následně bylo dne 18. prosince, že vznikne finanční nástroj, který bude sloužit k hospodářské obnově Maďarska a Polska. Jednalo se o program PHARE⁶⁰, do kterého bylo vloženo 300 mil. ECU. V následujícím roce došlo k rozšíření o další země⁶¹.

⁵⁸Blíže se heslem Návrat do Evropy zabývá Ladislav Hejdanek ve svém článku: Návrat do Evropy?: 1990in: Lidové noviny 3, 1990 — 18.05.1990, č. 63, s. 1. ISSN 1213-1385. Dostupné online na: https://www.hejdanek.eu/digiarchiv.php?id_detail=217

⁵⁹European Bank for Reconstruction and Development

⁶⁰Pologne – Hongrie Assistance a la reconstruction des economies

⁶¹Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 154

Tabulka č. 1: Financování programu PHARE – rozdělení podle jednotlivých zemí (rok 1999-2000 v mil. EUR)

Partnerské země	Závazky	Kontrakty	Platby
Albánie	621,4	497,5	409,4
Bosna a Hercegovina	289,2	283,8	241,5
Bolharsko	1000,9	729,8	603,1
Česká republika	576,6	395	355,2
Estonsko	222,5	171,2	152,7
Makedonie	257	200	156,9
Maďarsko	1075,2	845,3	730,9
Lotyšsko	282,7	217,9	179,1
Litva	420,7	275	227,6
Polsko	2500,3	1740	1609,9
Rumunsko	1439,5	916,9	784,8
Slovenská republika	433,5	252	205,6
Slovinsko	224,8	144	122,6
Československo	230,5	234,8	228,9
NDR	34,5	28,9	28,61
Jugoslávie	43,7	43,7	43,7
Programy, které zahrnují více zemí	2228	1930	1566,8
Celkem	11880,7	8902,8	7647,3

Zdroj⁶²

Zájem Československa o začlenění do programu PHARE projeví politici ve svém memorandu adresovaném členským zemím OECD. Ty následně vytvořili akční plán, který byl předložen členským zemím v květnu 1990. Ministři zahraničí OECD schválili

⁶² Zdroj: ThePhareProgrammeAnnual Report 2000

přistoupení ČSFR do programu v červenci 1990. Účast na programu Československa byla sestavena na základě aplikovaných priorit, které byly přejaty z programu Polska a Maďarska. Jednalo se o body: odborné vzdělávací programy, ochrana životního prostředí, lepší přístup na západoevropské trhy a ekonomická restrukturalizace. Délka schvalování navržených projektů odsunula realizaci na rok 1991.

6.2 Hodnocení dopadu fondu

Hodnocení výsledků dopadu fondu PHARE bylo rozdílné, v závislosti na hodnotící straně. Komise považovala program za úspěšný, napomáhající k vybudování tržní ekonomiky a demokratického systému.⁶³ Avšak všechny účastnické státy byly v hodnocení kritičtější, včetně Československa. Dle jejich vyjádření, neposkytl program takové prostředky, aby mohly zásadním způsobem ovlivnit ekonomický rozvoj v jednotlivých zemích regionu. Avšak je nutné říci, že i v případě většího objemů finančních prostředků, nebyly země schopné tyto prostředky účelně proinvestovat. To lze ověřit na faktu, že ČR využilo později v letech 1990-1996 pouze 37 % dostupných prostředků.

Tabulka č. 2: Realizované výdaje vybraných států programu PHARE (1990-1996)

Vybrané státy	Uzavřené smlouvy (mil. ECU)	Realizované platby (mil. ECU)	Realizované platby v %
Polsko	1389,5	858,5	61
Maďarsko	683,8	459,0	67
ČSFR	232,2	226,0	97
Česká republika	284,0	105,9	37
Slovensko	130,9	70,0	53
Rumunsko	726,1	406,3	56
Bulharsko	538,2	308,2	57

Zdroj⁶⁴

⁶³Detailnější hodnocení programu PHARE ze strany Evropské komise: The PHARE Programme: an interim evaluation. EuropeDocumetns, č.5, 1997.

⁶⁴ The PHARE Programme: aninterinevaluation. EuropeDocumetns, 1997

Již koncem roku 1989 byla požádána komise o zahájení jednání. Tyto jednání měly vyústit ve smlouvy o obchodu a spolupráci. Tyto smlouvy byly nakonec schváleny ve velmi krátké době. Smlouva byla podepsána 7. května 1990. Součástí smlouvy bylo začlenění harmonogramu odstranění kvantitativních omezení vůči Československému zboží a prohloubení obchodní spolupráce. V případě, že by hrozila újma na straně producentu ES následkem importu výrobků, umožňoval text smlouvy znovuzavedení restriktivních opatření. Avšak smlouvy neobsahovaly dohody o výrobcích, spadající do kompetence ESUO. Brusel uplatňoval protekcionismus a ochranářskou politiku, která se týkala také textilu a zemědělského průmyslu. Fond PHARE plnil kromě finanční pomoci také velmi důležitou úlohu ve vztahu mezi úředníky ES a jejími východními partnery, ti měli možnost seznámit se s metodami práce a přístupy bruselských úředníků.⁶⁵

6.2 Neefektivní spolupráce: EBRD

Vznik EBRD inicioval bývalý francouzský prezident Mitterrand na svém projevu před Evropským parlamentem v září roku 1989. Jeho návrh byl později podpořen Evropskou radou. Ta svým hlasováním odsouhlasila vznik EBRD⁶⁶. Úlohou ERBD byla: „*podpora produktivní investice v zemích střední a východní Evropy, pomoc přechodu zemí k tržně orientované ekonomice a urychlení potřebných strukturálních změn*“⁶⁷. Banka plnila spíše okrajovou úlohu v roli poskytování dodatečných finančních zdrojů. Podmínky získání potřebných zdrojů bylo možné získat od běžných tuzemských bank.⁶⁸ V období let 1992-1996 představovaly investice ERBD v ČR pouhé 4 %, v Polsku to bylo 17 %, v Maďarsku 8 %.⁶⁹

⁶⁵MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 97-99

⁶⁶European Bank for Reconstruction and Development (Evropská banka pro obnovu a rozvoj) je určena na pomoc transformujícím se zemím střední a východní Evropy.

⁶⁷Bulletin of the European Communities, No. 12-1989

⁶⁸MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 103

⁶⁹Capital Flows to Eastern Europe, EBRD. Handout for address to Members of the Royal Institute of International Affairs in: MAREK, Dan, str. 103

7 PROBLÉMY ES NA POČÁTKU 90. LET

Evropské společenství čelilo na počátku devadesátých let dvěma výzvám. První bylo plánované zavedení integračních roků a druhou nalezení vhodného řešení jako reakci na žádost zemí SVE, požadujících podporu při zavádění fungujícího tržního hospodářství a vytváření demokratických politických systémů. Uvnitř Společenství převládal názor, že by se tyto problémy měly řešit souběžně tak, aby nebyla narušena integrační dynamika. Je nutné podotknout, že tyto dva klíčové procesy byly do značné míry oddělené. Členské země vnímaly, že pouze úspěšný rozvoj integrace podpoří stabilitu Společenství, které pak snáze zvládne proces rozšiřování. Z toho jednoznačně vyplývá, že prioritním cílem bylo splnění úkolů, vyplývajících ze Smlouvy o EU, tedy postupná komunitarizaci II. A III. pilíře a příprava na zavedené společné měny.⁷⁰

Také je nutné podotknout, že probíhala vstupní jednání s některými zeměmi, jež byly členy ESVO (Švédsko, Finsko, Rakousko), které vstoupily do EU v roce 1995. Tudíž fakticky podotknout, že téma přístupu bývalých zemí SVE nebylo hlavním tématem jednání EU. Karel Dyba v knize Hynka Fajmona – Cesta České republiky do Evropské unie, píše o svých zkušenostech z jednání v Bruselu, kam občas přizvali ministři postsovětských států, aby se mohli blíže seznámit s procedurami v Bruselu. Avšak k jednání ministrů tehdejších členských zemí EU již ministři bývalých postsovětských zemí přizvání nebyli a na dalších společných jednáních se nechali ministři těchto členských zemí zastupovat svými náměstky. To bezesporu jednoznačně vypovídalo o okrajovém politickém významu těchto vzájemných setkání, které trvalo do poloviny 90. let.⁷¹

⁷⁰ Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 145-146

⁷¹Hynek Fajmon (ed.): Cesta České republiky do Evropské unie. 1. vydání. Brno:2004. str. 83-84

7.1 Sjedenocení Německa

Zánikem komunistického systému ve východní a střední Evropě se rozpoutaly masivní útoky východoněmeckých občanů na Západ. Následné masové demonstrace donutily odstoupit Ericha Honeckera, tehdejšího lídra východoněmeckých komunistů. K otevření hranice došlo počátkem listopadu roku 1989. Téhož měsíce sestavil Helmut Kohl program sjedenocení, který předložil německému sněmu koncem listopadu 1989 a následně i ostatním vládám Společenství. To vyvolalo u německé veřejnosti vesměs pozitivní ohlas. Je však nutné podotknout, že skutečnost sjedenocení nebyla v jednotlivých členských zemích ES vždy vnímána jako jediná možnost. Znovusjedenocení Německa se tak stalo hlavním tématem Evropského společenství po celý rok 1989. Hlavní představitelé ES se sešli ve Štrasburku 8. a 9. prosince 1989. Přes nesouhlasný postoj premiérky Thatcherové, která se nikdy netajila hlubokou nedůvěrou vůči Německu, podpořili Helmuta Kohla zástupci zemí Belgie, Lucemburska, Irska. Svou podporu vyjádřil také předseda komise Delors. Obzvláště zajímavý postoj měl francouzský prezident Francois Mitterrand. Jeho váhavý postoj se změnil během ledna 1990, kdy ho navštívil Kohl. Mitterrand prohlásil, že sjedenocení Německa je krok, kterému nelze zabránit. Vyjádřil se na adresu Německa, že očekává větší iniciativu v Evropském společenství. Tu mu Helmut Kohl velmi rád přislíbil. Delorsovou komisí předložený dokument Společenství a německé sjedenocení, který popisoval kompletní desetibodový plán integrace bývalého NDR do Evropského společenství. Výsledkem intenzivní práce německého kancléře Helmuta Kohla, podpořeného předsedou komise Jacquesem Delorem a později dalšími politiky, jako například Margaret Thatcherovou a Francoisem Mitterrandem, došlo ke znovusjedenocení Německa dne 3. října 1990.⁷² Tím došlo de facto k připojení NDR do Spolkové republiky Německo. Toto území se stalo automaticky součástí Evropského společenství.

⁷² Veber, Václav. Dějiny sjedenocené Evropy. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, str. 336-340

7.2 Postoj USA ke znovusjednocení Německa

Pro Michaila Gorbačova bylo znovusjednocení Německa velmi citlivé téma, jelikož k němu došlo ve velmi krátké době po rozpadu východního bloku. Odmítal začlenění Německa do NATO. Gorbačov se do jednání zapojil až koncem května 1990, kdy jednal s prezidentem Georgem Bushem a s ministrem zahraničí. Ti představili roli NATO. Dle jejich představ mělo plnit roli zajištění stability nově uspořádané Evropy. Otázka přístupu Moskvy ke znovusjednocení Německa byla víceméně odsouhlasena, až na několik drobných výhrad. Jako například velikost uspořádání Bundeswehru a členství Německa v NATO. Tyto hlavní překážky byly odstraněny až během návštěvy Helmuta Kohla v SSSR v červenci 1990.⁷³

Úspěšné znovusjednocení Německa bylo zásadně ovlivněno změnou vedení ÚV KSSS. Nástupem Michaila Gorbačova, který se netajil jak kladným přístupem k hospodářským a politickým změnám, tak i k dosavadní zahraniční politice a jejím přístupu k zemím východní Evropy. Ačkoliv se z prvopočátku k otázce sjednocení Německa stavěl odmítavě, své postoje během následujícího období změnil. Nutno však podotknout, že sociální a hospodářské problémy, které doprovázely proces sjednocení Německa, byly podobného charakteru, se kterými se potýkaly i ostatní země východního bloku. Nemalou roli na počátečním odporu ke znovusjednocení hrála tehdejší britská premiérka Margaret Thatcherová, která se obávala silného Německa. Dle mého názoru bylo sjednocení Německa správným krokem, avšak bylo poměrně uspěchané. Největším spojencem Kohla byl bezesporu Jacques Delors, který se významně zasadil o urychlení procesu znovusjednocení Německa.

⁷³ PANENKA, J. Znovusjednocení Německa 3. října 1990. [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/tmplid-560/>

7.3 Cesta ES k Maastrichtské smlouvě

Nejen znovusjednocení Německa, ale také dosažení již vytyčených cílů, bylo hlavními tématy zástupců Evropského společenství. Francouzský prezident Mitterrand prosazoval společně s Kohlem prohloubení politické spolupráce v rámci dosavadního společenství. Jednalo se o realizaci společné zahraniční a bezpečnostní politiky, posílení pravomocí Evropského parlamentu a dalších. Šéfové členských států ES se na setkání v Dublinu shodli na uspořádání mezivládní konference, která se začne zabývat návrhem na vytvoření politické unie. Druhý summit v Dublinu v červnu 1990 tyto kroky potvrdil a podpořil dvě konference, na kterých se mělo jednat o projektech politické a měnové unie. Skeptický postoj Velké Británie k prohlubování politické spolupráce převládal do doby, než vystřídal Thatcherovou nový premiér John Major. Ten nastoupil do úřadu v listopadu roku 1990. Mezivládní konference o politické a měnové unii započaly v Římě v prosinci roku 1990. Následná podoba EMU⁷⁴ byla ovlivněna zejména ze strany Německa. To se obávalo zejména o stabilitu nové evropské měny. Prosazovali co největší nezávislost Evropské centrální banky a upozorňovali, že v opačném případě hrozí nebezpečí možné inflace. Také podmiňovali přijetí měny velmi přísnými podmínkami. Zavedení společné měny mělo být završeno realizací poslední fáze počátkem roku 1997, avšak nejpozději začátkem roku 1999. Jednalo se o vytvoření společného ústavu, který měl za úkol dohlížet na fungování Evropského měnového systému. Konečná podoba dohody o měnové unii se stal součástí Maastrichtské smlouvy.⁷⁵

Předsedající země v době trvání konference byly Lucembursko a v pozdější době Nizozemsko. Ty zajišťovaly koordinaci představ jednotlivých členských států ES. Byly tu dvě cesty. První bylo přistoupení k zahájení procesu rozšiřování Společenství, o jejichž členství požádaly země Rakousko, Malta, Švédsko, Kypr, Finsko, Švýcarsko a Norsko, avšak za cenu setrvání na stávající integrační úrovni. Druhou možností bylo soustředit se na rozšiřování Společenství, avšak na úkor prohlubování integračních procesů. Předseda Evropské komise Jacques Delors, který vykonával již druhé funkční období, prosazoval

⁷⁴ EMU - Economic and Monetary Union (Měnová unie) – Návrhy konkrétních kroků, vedoucích k zavedení Hospodářské a měnové unie, vypracoval výbor, kterému předsedal Jacques Delors. V tzv. Delorsově zprávě bylo navrženo, aby se samotná realizace uskutečnila ve třech etapách. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.cs.html>

⁷⁵ Kovář, Martin - Horčíčka, Václav. Dějiny evropské integrace. 2., 2006. s. 100-107

postup po tzv. ose. Jednalo se o zavedení společného trhu, dále měnové unie a nakonec politické unie. Delors by přesvědčen, že by rozšíření Společenství mělo probíhat paralelně s prohlubováním integračních procesů. Velká Británie v čele s Margaret Thatcherovou odmítala posilování supranacionálního rozměru Evropského Společenství.⁷⁶

Občané členských zemí vnímali proces rozšiřování rozdílně. Tyto pohledy ovlivněny zejména působením jednotlivých vlád a způsobem, jakým podávali veřejnosti informace. Příkladem nepovedené informační kampaně bylo Dánsko. Občané v červnu roku 1992 odmítli Maastrichtskou smlouvu v referendu s výsledkem 50,7 %. Ta byla následně přijata až v květnu 1993. Tento příklad poukázal na nutnost těsnější komunikace a vedení dialogů mezi národními politiky a občany. Bylo nutné nejenom informovat občany kandidátských zemí, ale také vzbudit patřičný zájem o evropskou integraci. Rozhodování o evropské politice, přenášené na bruselské instituce, vyvolávalo v lidech obavy, obzvláště když bylo přizívováno protievropskými populistickými hnutími.⁷⁷

7.4 Proces rozšiřování: třetí rozšíření

Po nejistotách spojených s ratifikací Maastrichtské smlouvy, přišlo období uskutečňování jejich cílů. Maastrichtská smlouva byla přijata v listopadu roku 1993. K rozšíření unie z dvanácti na patnáct členů došlo již v lednu 1995 o státy Rakousko, Finsko, Švédsko. Toto rozšíření sebou přineslo zejména nestejnorodost názorů na různá politická témata, jako například zemědělskou či sociální politiku. V zájmu zachování své neutrality se svými postoji zdržovali v otázkách SZBP. Důležitým tématem ES se stala otázka budoucích vztahů mezi zeměmi ES a ESVO⁷⁸. Mezi roky 1972 a 1973 byly podepsány bilaterální dohody o průmyslové výměně mezi zeměmi ES a ESVO. Jednalo se o bezmála 2/3 dovozu ze zemí ES a v opačném případě o více jak polovinu jejich vývozu do ES. Proto vznikla myšlenka vytvoření EHP. Případné členství těchto pověstně

⁷⁶ Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 128-129

⁷⁷ ČERNOCH, Pavel. Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990-2004. Praha: Linde, 2003 Str. 36-37

⁷⁸ ESVO - Evropské sdružení volného obchodu bylo založeno v roce 1960 jako alternativa méně institucionalizovaného Evropského společenství. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9133/sekce/esvo/>

neutrálních zemí v EU, bylo vnímáno evropskou komisí jako problematické. Zejména pak případné problémy s prosazováním v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. Tak vznikla myšlenka vytvoření EHP, Evropského hospodářského prostoru. Ten spojil země ES se zeměmi ESVO. Jednalo se tak o vytvoření velkého trhu s celkovým počtem přes 380mil. obyvatel. V rámci vstupu zemí ESVO na společný trh, převzaly směrnice, tzv. *acquis communautaire*. Jednalo se o převzetí směrnic spojených s otevřením veřejných trhů, státní pomoci, ochraně spotřebitelů, pravidlech konkurence, právech společností a ostatních. Celní unie se nepředpokládala. Volný pohyb se měl týkat pouze výrobků. Zrušení hraničních kontrol nebylo plánováno. EHP začalo postupně ztrácet na významu, jelikož země ESVO se začaly postupně ucházet o členství v Unii. První přihlášku obdrželo Společenství již v červenci 1989 od Rakouska, dále následovalo Švédsko v červenci 1991, v březnu 1992 Finsko, v březnu 1992 Švýcarsko a nakonec Norsko v listopadu 1992. Jednalo se o vyspělé demokratické země s vysokou životní úrovní. Komise připravila na základě požadavku Evropské rady plán, ve kterém měl být zpracován nový institucionální model. Ten měl probíhat společně s přístupovými jednáními s kandidátskými zeměmi. Tento plán měl být předložen na zasedání Evropské rady v červnu 1992, avšak přes vnitřní neshody k tomu nedošlo. K rozhodnutí, že dojde k rozšíření, došlo během britského předsednictví již počátkem roku 1993. Stalo se tak na jednání Evropské rady v Edinburghu v prosinci 1992. Také padlo rozhodnutí, změna institucionálního uspořádání zůstane beze změny do plánované revize v roce 1996. Počet členů EU se v lednu 1995 rozšířil o Rakousko, Finsko a Švédsko. Norsko se přes opakované odmítnutí v referendu k EU nepřipojilo.⁷⁹

Počínaje 1. lednem 1995 získali nové členské státy své zástupce v Evropském parlamentu. Švédsko 22, Rakousko 21, Finsko 16. Celkový počet poslanců v parlamentu se zvýšil na 626. Po úspěšném ukončení ratifikace Smlouvy o EU započaly procesy schvalování žádostí o přistoupení čtyř kandidátských zemí. Pro tyto země byla Smlouva o EU základním primárně-právním dokumentem. Průběh schvalování smlouvy o EU měl problematický průběh v některých členských zemích. Kandidátským zemím se postupně podařilo vyjednat výjimky. Například Rakousko prosadilo zachování rakouské neutrality. Finským tématem byly debaty ohledně obav o rybářský průmysl a zemědělství. Švédsko

⁷⁹Gerbet, Pierre. Budování Evropy. Praha: Karolinum, 2004, str. 350-354

během předvstupních negociací prosadilo výjimky v oblasti prodeje alkoholu a dotování řídkce osídlených oblastí.⁸⁰

Takzvané severní rozšíření bylo pro EU bezesporu přínosným krokem. Jednalo se o země, které disponovaly rozvinutou ekonomikou. Jednalo se o další logický krok rozšíření EU. Rozšíření EU o tyto členské státy můžeme definovat jako bezproblémové. Tyto země byly jak ekonomicky, tak historicko-politicky velmi blízké členským státům EU.

7.5 Realizace smlouvy o EU a její revize

Smlouva o EU, která vešla v platnost 1. listopadu 1993, definovala cíle, které byly prioritou členských zemí. Zejména šlo o plnění konvergenčních kritérií a rozvoj agendy nových pilířů. Dalším důležitým tématem vně ES se stalo téma otázek sociální stability a nezaměstnanosti. Komise byla požádána Evropskou radou na summitu v Kodani, aby vypracovala analýzu s důrazem na politiku nezaměstnanosti a hospodářský růst. Na žádost předložila komise další bílou knihu s názvem Růst, konkurenceschopnost a zaměstnanost: výzvy a cesty vpřed do 21. století. Revize Smlouvy o EU byla plánována na rok 1996 a od ní se do jisté míry odvíjel další postup rozvoje integrace. Zpráva komise z května roku 1995 se nazývala Zpráva o fungování Smlouvy o EU. Ta měla za úkol utřídit všechny důležité reformní zásahy. Zpráva kladla důraz na témata zejména v oblasti: posílení demokratických zásad rozhodování, zjednodušení pravomocí jednotlivých evropských institucí a také nutnost zpřehlednit soubor ústavního práva EU.⁸¹

⁸⁰Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, str.140-143

⁸¹ Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, str. 146-147

8 ASOCIAČNÍ DOHODA

Asociační dohoda, celým názvem Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé, byla uzavřena v Lucemburku 4. 11. 1993. Ta vychází z původní federální Asociační dohody, která z důvodu rozpadu ČSFR a vzniku nástupnických států nebyla nikdy ratifikována. Evropské společenství reagovalo na naléhavou žádost zemí SVE, které chtěly objasnit jejich vyhlídky k začlenění do ES. To uzavřelo dohody se zeměmi střední Evropy prostřednictvím bilaterálních dohod o přidružení. Dohody si kladly za cíl pomáhat kandidátským zemím rozvíjením podpory vzájemných politických vztahů, podporovat proces přechodu k demokracii a tržní ekonomice a také podporovat vzájemný tok informací. Tyto dohody se lišily od předešlých, které Společenství již v minulosti uzavíralo, že v sobě zahrnovaly nejen obchodní dohody, ale také politickou a hospodářskou podporu. Tyto země měly následně možnost zapojit se do politického dění ES a tak se postupně zapojit do evropského integračního procesu. Přes veškeré snahy přidružených zemí, které požadovaly konkrétnější specifikaci o průběhu připojení k ES, bylo ve smlouvách pouze uvedeno, že bude Společenství napomáhat k dosažení plného členství.⁸²

Uzavření Asociační dohody předcházela řada, dříve podepsaných mezinárodně-právních dohod. Dohoda mezi EHS a ČSSR o obchodu s textilními výrobky z roku 1982, ta byla aktualizována a v nové podobě znovu podepsána v roce 1986. Následovala dohoda o obchodu s průmyslovými výrobky, uzavřená v roce 1988.

8.1 Prozatímní dohoda mezi ES a ČSFR

Prozatímní dohoda o obchodu a otázkách s obchodem souvisejícím mezi ČSFR a EHS a ESUO, vstoupila v platnost 1. března 1992. Byla sjednána souběžně s asociační dohodou a obsahovala shodné pasáže, vztahující se ke vzájemnému obchodu. Měla

⁸²URBAN, Luděk. Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění str. 172-174

preferenční charakter a byla založena na oboustranném přístupu k odstraňování obchodních bariér mezi ČSFR a ES. Hlavními body této dohody bylo rozhodnutí o zavedení postupné liberalizace obchodu a během následných deseti let by mělo dojít ke zcela volnému pohybu průmyslového zboží. Důvodem uzavření prozatímní dohody byla skutečnost, že samotná asociační dohoda 83 podléhala ratifikaci. 84 Aby nebylo postupné naplňování uzavřených dohod zdržováno nutnou ratifikací, dohody se obě strany na podepsání prozatímní dohody, která ratifikaci nepodléhala. Prozatímní dohoda vstoupila v platnost 1. března 1992. Rozpadem Československa se celá věc zkomplikovala. Obě nástupnické země musely podepsat smlouvu novou. Ta vstoupila v platnost po podpisu a ratifikaci 1. února 1995.⁸⁵ K tomuto datu skončila platnost Prozatímní dohody.

8.2 Význam Asociační dohody

Asociační dohoda mezi ČSFR a ES je společně se smlouvou mezi ČSFR a ESVO považována za jednu z nejvýznamnějších smluv, vedoucí k začlenění ČSFR do evropských struktur. Smlouva byla podepsána 18. 12. 1991 a vstoupila v platnost 1. 1. 1993. Hlavní částí je Dohoda o oblasti volného obchodu. Cílem je postupné vytvoření zóny volného obchodu mezi ČSFR a ES. Jedná se o desetileté přechodné období. Dovoz zboží měl jisté zvýhodnění. Celní tarify na dovoz zboží byly v době platnosti smlouvy následující:

- 70 % dovozu do ES,
- 20 % - 25 % dovozu do ČSFR.

Clo bylo postupně snižováno až do jeho úplného odstranění. Co se týče dovozu zboží do ES, to mělo být odstraněno během následujících pěti let. Dovození clo do ČSFR/ČR mělo být postupně odstraněno do devíti let od podepsání smlouvy. Bylo spočítáno, že finanční přínos, který vznikne postupnou liberalizací trhů, by mohl dosahovat v roce 1992 až

⁸³Celým názvem: Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na straně jedné a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé

⁸⁴Asociační dohoda musela být schválena jak parlamenty všech členských zemí ES, tak i Federálním shromážděním ČSFR.

⁸⁵URBAN, Luděk. Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění str. 174

5,5 mld. Kčs. Dalším neměřitelným, avšak velmi zásadním přínosem je skutečnost, že by se měla, z důsledku zvýšení exportů do zemí ES, zvýšit prosperita a konkurence tuzemských podniků.⁸⁶

8.3 Cíle asociační dohody a její charakteristika

Cíle asociační dohody jsou stanoveny v jejím článku č.1. Jejím základem je poskytovat vhodný rámec pro politický dialog, podpora rozvoje obchodu a harmonických ekonomických vztahů mezi stranami a posílení dynamického hospodářského rozvoje a prosperity ČR, umožňovat rozvoj těsných politických vztahů mezi oběma stranami, poskytnutí základny pro finanční a technickou pomoc společenství ČR, podpora spolupráce v kulturních otázkách, poskytování vhodného rámce pro postupnou integraci ČR do Společenství. ČR bude za tímto účelem působit ke splnění nutných podmínek.⁸⁷

Evropská dohoda je z pohledu ČR platnou mezinárodní smlouvou. Z toho vyplývá, že státní orgány nemohou přijmout právní předpisy, které by byly v rozporu s Asociační dohodou. Závaznost Evropské dohody je závazná, protože byla ratifikována členským státem v souladu s jeho právními předpisy. Také má přednost před národním právem členských států, protože stojí mezi primárním a sekundárním právem. Evropská dohoda byla uzavřena s jasnou perspektivou o budoucím členství ČR v EU.⁸⁸

„Cílem těchto asociačních dohod bylo umožnit rozvoj vzájemných politických vztahů mezi asociovanými státy EU a pomoci přidruženým zemím snadněji zvládnout proces přechodu k tržní ekonomice a pluralitní demokracii.“⁸⁹

8.4 Obsah Asociační dohody

⁸⁶ TEXT A] OBÁLKA [BEDŘICH BEČÁK]. Asociační dohoda mezi ČSFR a ES. str. 5

⁸⁷ Aktualizované znění 7/1995 Sb. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/5/1662-ec078fe7_58b7_4481_b5bf_b8b35eb0246d.pdf

⁸⁸ PÍTROVÁ, Lenka. Evropská dohoda Informační podklad: č. 1.088 str. 4-6

⁸⁹HONOVÁ, Iva. Mezinárodní ekonomická integrace

Postupná liberalizace obchodu, která se měla postupně transformovat na volný pohyb průmyslového zboží mezi oběma stranami, byla základním prvkem dohody. Cíl byl stanoven do konce roku 2001. Do toho termínu bylo také plánované vytvoření zóny volného obchodu a odstranění obchodních bariér, především cel a kvót. Dohoda se vyznačovala jistou asymetrií ve prospěch přidružené země. V době vzniku samotné smlouvy bylo již 70 % dovozu a asi 20 % vývozu průmyslových výrobků liberalizováno. K úplnému otevření dovozu českých průmyslových výrobků do EU došlo koncem roku 1996. Také bylo dohodnuto, že nebudou zaváděny žádné nové cla, ani opatření daňového charakteru, které by mohli jednostranně znevýhodnit některou ze stran. Nutné také zmínit, že tu byla stále otázka technických norem, které byly stanoveny evropskými institucemi. Dovezené zboží z ČR muselo prokazovat jakost dle evropských norem. Součástí dohody byly také pravidla hospodářské soutěže. Cílem této dohody bylo zajištění spravedlivé hospodářské soutěže soukromých a státních podniků. Z toho vyplývala možnost ČR ucházet se o dotační programy na restrukturalizaci či transformaci podniků. Toto zvýhodnění čerpání dotace nebylo v unii běžně přípustné. V otázce pohybu pracovních sil bylo ze strany ES garantováno, že legálně zaměstnaní čeští pracovníci budou mít stejné podmínky, jako mají zaměstnanci přijímajícího státu, avšak rozhodnutí otevřít svůj trh českým zaměstnancům zůstalo v kompetenci jednotlivých států. Zvláštní pozornost byla věnována tématu harmonizace právní legislativy ČR s legislativou ES. Společenství nabídlo finanční pomoc prostřednictvím programu PHARE, ten podporoval sociální, politickou a ekonomickou transformaci. Klíčový bod evropské dohody o liberalizaci vzájemného obchodu zvýšil exportní potenciál Československa. Ten se zvýšil období let 1989-1992 o necelých 28 %. To mělo za následek plynulý přechod obchodu bývalých zemí RVHP na trhy ES.⁹⁰

Samotná asociační dohoda obsahuje osm následujících protokolů:

- PROTOKOL č. 1 o textilních a oděvních výrobcích,
- PROTOKOL č. 2 o výrobcích, k nimž se vztahuje Smlouva zakládající Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO),

⁹⁰ URBAN, Luděk. Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění. str. 174-179

- PROTOKOL č. 3 o obchodu zpracovanými zemědělskými produkty mezi českou republikou a Společenstvím, které nespadají pod přílohu II Smlouvy EHS,
- PROTOKOL č. 4 o definici pojmu "původní výrobky" a metodách administrativní spolupráce,
- PROTOKOL č. 5 o zvláštních ustanoveních týkajících se obchodu mezi Českou republikou a Španělskem a Portugalskem PROTOKOL č. 6 o vzájemné pomoci v celních otázkách,
- PROTOKOL č. 7 o koncesích s ročními limity,
- PROTOKOL č. 8 o sukcesi České republiky při uznání výměnných dopisů mezi Evropským hospodářským společenstvím a Českou a Slovenskou federativní republikou o transitu a pozemní dopravní infrastruktuře.⁹¹

Kromě protokolů obsahuje asociační dohoda také společné prohlášení a výměnu dopisů mezi Evropským hospodářským společenstvím a Českou republikou. Ta se týká jednotlivých článků.

V asociační dohodě jsou také definovány cíle:

- poskytnout vhodný rámec pro politický dialog umožňující rozvoj těsných politických vztahů mezi stranami,
- podporovat rozvoj obchodu a harmonických ekonomických vztahů mezi stranami a tím posílit i dynamický hospodářský rozvoj a prosperitu v ČR,
- poskytnout základnu pro finanční a technickou pomoc Společenství ČR,
- poskytnout vhodný rámec pro postupnou integraci ČR do Společenství. ČR bude za tím účelem působit ke splnění nutných podmínek,
- podporovat spolupráci v kulturních otázkách.⁹²

Samotná asociační dohoda obsahuje celkem 8 hlav. Ty pak dále obsahují jednotlivé články.

⁹¹ Asociační dohoda. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/167/sekce/asociacni-dohoda/>

⁹² Asociační dohoda. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/167/sekce/asociacni-dohoda/>

- HLAVA I – Obecná ustanovení,
- HLAVA II – Definice pojmu „původní výrobky“,
- HLAVA III – Územní požadavky,
- HLAVA IV – Navracení nebo osvobození,
- HLAVA V – Důkaz původu,
- HLAVA VI – Ujednání o administrativní spolupráci,
- HLAVA VII – Ceuta a Melilla,
- HLAVA VIII – Závěrečná ustanovení.⁹³

Asociační dohoda měla bezesporu velký přínos pro Českou republiku. Jednalo se o dokument, který měl doposud nevídaný význam, co se týče obsahu a významu. Evropské společenství zřejmě doposud nepodepsalo podobnou smlouvu s nečlenským státem ES. Čeští představitelé si ex-post uvědomili, že ve smlouvě chybí jasný rozsah a rámec budoucí zahraniční politiky. Z dokumentu nebylo zřejmé, kdy mělo dojít k začlenění země do ES/EU.⁹⁴

Laszlo Csaba ve svém článku píše že: „*se Evropské dohody (co do významu) staly druhořadou záležitostí. Obsahovaly spíše zlepšení právního než reálného postavení (asociovaných zemí) ve srovnání s obdobím před rokem 1991. Navíc neobsahovaly žádný nový finanční závazek ze strany EU ani pevný příslib budoucího členství. Neexistoval proto žádný důvod se domnívat, že tato oboustranně omezená záležitost by měla plnit jinou, než marginální úlohu*“⁹⁵ Domnívám se, že tyto dohody nepřinesly z obchodního hlediska nic nového. Trhy tak zůstaly pro český export prozatím uzavřeny.

Asociační dohoda vytvořila institucionální rámec. Ten měl za úkol zajistit vhodný nástroj k politickému dialogu mezi oběma stranami. Nově vznikla Asociační rada. Ta se scházela na úrovni zástupců Komise každý rok. Stejnou úlohu plnil taktéž Asociační výbor. Jednalo se o skupinu úředníků jednotlivých ministerstev a náměstků jednotlivých

⁹³ Asociační dohoda. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/167/sekce/asociacni-dohoda/>

⁹⁴ MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 110

⁹⁵ Laszlo Csaba : The Political Economy of Trade Regimes in Central Europe. CEPR Discussion Paper č. 1017, říjen 1994, s.7. in: MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu

ministerstev. Samotní poslanci Evropského parlamentu a národního parlamentu se scházeli na úrovni nově vzniklého Asociačního parlamentu.⁹⁶

8.5 Hodnocení Asociační dohody

Dle A. Galinose „*se netarifní bariéry, které se týkají původu zboží a antidumpingových opatření, mohou stát více omezujícími. Aby středoevropští producenti získali beztarifní přístup na ES, jejich výrobky musí být alespoň z 60 % domácího či ES původu. Tento požadavek omezuje přímé zahraniční investice ve střední Evropě, protože mnoho potenciálních investorů ze zemí mimo ES musí spoléhat na dovozy z jiných regionů.*“⁹⁷

Zajímavý názor má na danou situaci také Hans Jacobsen. Ten poukazoval na fakt, že „*zejména zakládající země CEFTA, které byly asociovány s EU dříve, než ostatní, si stěžovaly, že jsou síle znevýhodňovány v liberalizaci trhů vůči členům EU navzdory zdůrazňování tržním podmínkám, ale tyto země nemohly tolerovat a akceptovat deficit v zemědělském sektoru, kde mívaly obchodní přebytky, ze kterých financovaly průmyslové dovozy.*“⁹⁸

Je skutečností, že v oblasti zemědělství, prosazovalo Evropské společenství největší protekcionistickou politiku. To mělo největší dopady pro Maďarsko a Polsko, jakožto dominantní exportéry. Pro ČSFR/ČR to až zase zásadní význam nemělo. ES odmítlo návrhy na zrušení těchto tarifních cel. Tendence zachovat dovozní kvóty byla zejména ze strany Francie prioritní. Ta společně s Portugalskem, Irskem zamítla Komisí předložený návrh, týkající se navýšení dovoзовých kvót v oblasti dovozu masných výrobků do ES. Během období roku 1992 a 1996 došlo tedy pouze k částečné optimalizaci kvót o 35 %. Konečná podoba Asociačních dohod byla podepsána Československým předsedou, společně s Maďarským a Polským kolegou, dne 16. prosince 1991. Společenství se zavázalo, že bude postupně uvolňovat až 70 % Československého vývozu do ES. Naopak

⁹⁶MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 110

⁹⁷ Galinos: c. d., 1994, s 21 in: MAREK, Dan, str. 106

⁹⁸ Jacobsen, Hans: The European Union's Eastward Enlargement. European Integration Online Papers, 1, č. 014, 1997 in: MAREK, Dan

Československá strana se zavázala k postupnému odstranění obchodních bariér dovozu z ES o 20 % - 25 %. Velkým přínosem bylo postupné uvolňování v oblasti pohybu kapitálu a sektoru služeb. To bylo bezesporu přínosné s ohledem na skutečnost, že se mohly Československé firmy začít ucházet o veřejné zakázky napříč Evropským společenstvím.⁹⁹

Cílem Asociační dohody bylo tedy nejen navázat politický dialog a pomoci připravit se kandidátským zemím na vstup do ES/SU, ale také vytvoření zóny volného obchodu.

⁹⁹MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 108-109

9 VYJEDNÁVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉ VLÁDY

Hlavní prioritou Československé delegace bylo upevnění pozice domácích exportérů. Ti získali v lednu roku 1991 status GSP.¹⁰⁰ Ten poskytl bezcelní přístup československým exportérům pro průmyslové výrobky na trhy ES. Také snížil tarify zemědělského vývozu. ES udělalo další vstřícný krok k zemím SVE, když „*odstranilo kvantitativní restrikce (s výjimkou exportu do Belgie, Nizozemí, Lucemburska, Německa a Itálie) pro vývoz jejich ocelářských výrobků a zvýšilo množství kvóty pro dovoz textilu a oblečení*“¹⁰¹. Očekávání Československé delegace se nenaplnilo. Exportní potenciál, zejména železa a oceli byl větší, než byly zvýšené kvóty československého dovozu do zemí ES. Ta logicky hledala nové trhy jako náhrady předešlých trhů RVHP. Návrhy komise na zvýšení kvót dovozu byly vetovány některými členskými zeměmi. Také v oblasti textilního a zemědělského průmyslu požadovali českoslovenští vyjednavací změnu tarifních cel. V prosinci roku 1990 bylo zahájeno jednání s jednotlivými kandidáty o bilaterálních dohodách. Ty měly reflektovat potřeby jednotlivých zemí. ES prosazovala politiku, která byla založena spíše na regionálním modelu. Ten však plně nerespektoval individuální specifické potřeby jednotlivých států.¹⁰²

Náměstek Jacquesa Delorse, který projednával 27. Února 1991 v Bruselu, stav dohody o přidružení k ES s Jiřím Dientsbierem, potvrdil, že chce podepsat asociační dohodu co nejdříve a to nejen v ekonomické spolupráci, ale také v politické. Společný výbor ES a ČSFR zasedal v Praze poprvé 9. a 10. března 1991. Marian Čalfa vyjádřil přání, že se mohlo Československo stát plnohodnotným členem kdo konce století. Prezident Havel potvrdil předsedovi Evropského parlamentu Baronu Crespovi, že si naše země přeje být přítomna dialogu přípravy politické unie, která mimo jiné měla obsahovat bezpečnostní otázky. Tyto dohody měly být podepsány v prosinci v Masstrichtu. Politický dialog byl

¹⁰⁰EU zavedla vlastní systém všeobecných celních preferencí známý pod zkratkou GSP (Generalised System of Preferences) systém všeobecných celních preferencí. Jednalo se o obchodně politické opatření, které podporovalo jednostranně zvýhodněný přístup na vlastní trhy EU.

¹⁰¹Kaminski, Bartolomiej: What kind of a Deal Have Central European Associates Got from the EC? Working Paper, Washington, D.C., World Bank, leden 1994 in: MAREK, Dan, str. 106

¹⁰²MAREK, Dan. Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004 str. 104-105

rozšířen i na otázky bezpečnosti, kdy delegace ES vyhověla požadavku ČSFR. K tomu došlo po návštěvě V. Havla při třetím jednání v Bruselu. Výrazný posun ve formulování preambule přineslo až čtvrté kolo jednání 6. a 7. května. Jiří Dienstbier společně se Zdeňkem Pírkem¹⁰³ požádali, o podporu požadavku urychlení liberalizace přístupu na své trhy, vedoucí diplomatických misí Německa, Francie, Nizozemska, Velké Británie, Belgie, Dánska, Španělska, Portugalska a Řecka při jednání v Československu. Své postoje zdůvodňoval možnou hrozbou negativních dopadů nejen ekonomických, ale také sociálních a bezpečnostních. Zmínil, že případné problémy československé ekonomiky by měly vliv i na okolní státy, jako je Polsko a Maďarsko. Pírek zdůraznil, že zhoršení ekonomického stavu země by mělo i negativní dopad na veřejné mínění a mohlo by tak nahrávat krajním populistickým stranám.¹⁰⁴

Hlavními aktéry Československé zahraniční politiky byli bezesporu Václav Havel a Ministr zahraničí Jiří Dienstbier. Toho podporoval německý ministr zahraničí Hans Dietrich Genscher, aby došlo k podepsání smlouvy o přidružení co nejdříve. Bylo evidentní, že Evropská společenství nebyla nakloněna započít rychlé otevírání svých trhů středoevropským a východoevropským zemím. To potvrdila zpráva komise ES ze dne 2. srpna 1991. Z té vyplývalo, že dané závazky jsou plněny ze strany ES liknavě a ne dostatečně rychle. Jisté spory zaznamenala zejména schůzka Václava Havla s francouzským prezidentem Francoisem Mitterandem. Při jednání došlo k jistým sporům ohledně podoby asociační dohody. To nakonec vyústilo v podepsání *Smlouvy o porozumění a spolupráci mezi Československem a Francií*. Francie podporovala Československo při podpisu asociačních smluv. Ty byly podepsány 16. prosince 1991. Slovenská vláda měla požadavek, že odpovědnost za plnění závazků ČSFR, Česká a Slovenská vláda.¹⁰⁵ Tím si tak Slovensko zajišťovalo lepší vyjednávací pozici po následném rozpadu ČSFR.

¹⁰³ Zdeněk Pírek byl jmenován vládou M. Čalvy na pozici jednoho z náměstků ministra vnitra J. Dienstbiera. V této funkci zůstal až do konce federace. Koncem roku odešel do soukromé sféry. Zdroj: Jindřich DEJMEK, *Diplomacie Československa, Díl II. Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. Praha 2013, s. 743 -744

¹⁰⁴ Dienstbier, Jiří - Vrba, Tomáš. *Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989-1999*. str. 300-303

¹⁰⁵ FAJMON, Hynek, ed. *Cesta České republiky do Evropské unie*. str. 18-19

9.1 Česká integrační politika za vlády Václava Klause

V Praze proběhlo v červnu 1991 Shromáždění o evropské konfederaci, na kterém Václav Havel hovořil o nutnosti zamyšlení se nad projektem konfederace na duchovní či intelektuální úrovni. Tento postup schvaloval jako správný, jelikož se domníval, že politickým ideám mají předcházet duchovní náměty a ty potom společně promění v politiku.¹⁰⁶ Jiří Dienstbier ve své knize: *Od snění k realitě* popisuje myšlenku prezidenta Havla následovně: Prezident vidí v myšlence evropské konfederace dva rozměry. Evropu lze chápat jako směr myšlení, perspektivu či politický ukazatel. A druhou rovinu, dle které může evropská konfederace zabývat tématy, která nejsou v kompetenci žádné z evropských institucí.

Silné politické postavení vlády Václava Klause umožňovalo udržovat jednotný postoj vůči evropským partnerům. Ratifikací Maastrichtské smlouvy v roce 1993 došlo k zavedení volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu. Tím došlo k přeměně Evropského společenství na Evropskou unii. EU byla v rámci vnitropolitických debat vnímána jako součást zahraniční politiky. Evropská integrační politika, její vývoj a vliv na ČR zůstal hlavním tématem ministerstva zahraničních věcí pod vedením Josefa Kreutera. Velkým problémem byla skutečnost, že ani EU neměla v mnoha oblastech jednotný názor a názory jednotlivých členských zemí se výrazně lišily. Po rozpadu ČSFR byla vyjednaná nová smlouva, podepsaná v říjnu 1993, vešla v platnost v únoru 1995. ČR tak získala statut čekatela na kandidáta, se kterým se mělo později zahájit jednání o členství. Nutné podotknout, že prvotní euforie z devadesátých let opadla. Kandidátské země neměly odborníky, kteří by znali fungování institucí EU. To vytvářelo jistou nedůvěru vůči legislativě, vytvářené institucemi EU. Tak vznikala zkreslený pohled na projekt sjednocené Evropy s cílem centralizace moci a byrokratického ovládnutí členských zemí ES.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Projev prezidenta ČSFR Václava Havla na Shromáždění o evropské konfederaci. Praha, Palác kultury, 12. června 1991. [online]. [cit. 2017-12-11]. Dostupné z:

http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=283_projevy.html&typ=HTML

¹⁰⁷PICK, Otto a Vladimír HANDL, ed. *Zahraněční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha, 2004. str. 18-19

Hlavními tématy druhé poloviny roku 1992 bylo plánované rozdělení federace, vznik dvou nových států a vliv na asociační dohodu. ES dospělo k názoru, že je nutné zastavit plánovanou ratifikaci Evropské dohody s ČSFR. Budoucí podmínky pro nově vzniklé státy nebyly definovány. Rozpad federace byl hlavním tématem jednání ministrů zahraniční ES, Polska, Maďarska a ČSFR. ČSFR zastupovali Josef Zieleniec a Milan Kňažko. Ministři ES sdělili, že může dojít k přijetí nových členů před ratifikací Maastrichtské smlouvy. Také vyslovili skutečnost, že v přijetí nových kandidátů mají prioritu země, které jsou členy Evropského sdružení volného obchodu. V závěrečné zprávě chyběl časový harmonogram pro přijetí kandidátských zemí SVE. Platnost prozatímní dohody byla vyjednána Českými a Slovenskými zástupci. Původní termín měl končit k datu 31. prosince roku 1992. Avšak říjnová schůzka v Londýně mezi zástupci zemí ES, předsedou komise Delorsem a britským premiérem Majorem naznačovala, že bude muset dojít k podepsání nových dohod. Přejít z původní asociační dohody s ČSFR nebude možný. Nedoje tedy, jak navrhovalo Německo, k pouhému rozdělení dohod a bude nutné podepsat dohody nové.¹⁰⁸

Zahraniční politika České republiky v roce 1993 jasně směřovala k co nejkratší cestě ke vstupu do EU. Jiřího Dienstbiera nahradil Josef Zieleniec. Ten tak mohl navázat na velmi úspěšné kroky předchozí vlády.

Česká vláda se jasně vyslovila, že její zahraniční politika je samostatná a její zahraniční politika usiluje o vstup do Evropských struktur a do NATO. To ve svém dopise adresoval předsedovi komise Delorsovi premiér Klaus. Jeho slova záhy potvrdil v parlamentním projevu i prezident Havel. Kladný vztah k ES mělo dle sociologických průzkumů více jak 85 % občanů ČR. Ministr Zieleniec znovu podpořil, na zasedání ministrů ES a V4, zájem ČR o vstup do ES a zdůraznil, že se jedná o proces, který musí být oboustranný a ES by mělo jasně definovat svůj postoj ke kandidátským zemím. ČR se již v první polovině roku dozvěděla, že plánovaný summit v Kodani stanoví Evropskému společenství cíl, ve kterém bude přijetí kandidátských zemí do Evropského společenství. Po jednání

¹⁰⁸FAJMON, Hynek, ed. Cesta České republiky do Evropské unie. str. 19-21

v Kodani zazněla z úst Václava Klause kritika na jistou uzavřenost trhů EU pro kandidátské země.¹⁰⁹

V polovině roku 1996, po vítězných volbách znovu obhájila svůj post ODS. Ta dále pokračovala ve vládní koalici společně ve svém čele s Václavem Klausem. Plné členství v evropských strukturách a v NATO, bylo nadále hlavním zahraničně-politickým cílem vládního programu. Evropská unie zaslala představitelům České vlády vyplněný dotazník. Vyplněný jej předal zástupcům komise Josef Kreuter, tehdejší velvyslanec ČE při EU. Tento vyplněný dotazník sloužil komisi jako podklad k posudku na Českou republiku. K dalšímu významnému zrušení cel došlo až v na počátku roku 1997. Došlo k odstranění množstevních dovozních kvót vyjma textilního zboží a materiálu. Ještě téhož měsíce ve svých zprávách Evropská komise uvedla, že vstup východoevropských zemí do EU není ro roku 2002 reálný. Květnové jednání Václava Klause s předsedou Komise Snterem a předsedou EP Dehaenem vyústily ve vyjádření, že by se rozhovory o vstupu ČR do EU měly započat již v roce 1998. Mimo jiné Václav Klaus seznámil zástupce EU o přijatých opatřeních, v reakci na nutnost řešení aktuálních hospodářských problémů. Předseda komise označil tyto opatření jako odvážná a ambiciózní. Následné zasedání Evropské rady, které se konalo v Amsterdamu v červnu 1997, nepřineslo zásadní změny, avšak ministr zahraničí Zielieniece konstatoval, že se jedná o dobrý základ pro započetí procesu rozšiřování EU. Návrhy na zahájení vstupu kandidátských zemí (ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Slovinsko, Kypr) do EU, předložila Komise 11. července. Následně byl předložen dokument AGENDA 2000. Ten se zabýval tématy jako rozpočet evropských politik v období od roku 2000 do roku 2006 a problémy, spojené s plánovaným rozšířením EU.¹¹⁰

Zajímavý pohled na situaci v období přelomu let 1996/1997 přináší Václav Klaus ve své knize Evropa pohledem politika, pohledem ekonoma. Václav Klaus vedl diskuze s mnoha představiteli ať už samotnými vrcholnými představiteli EU, ale také vlivnými a bohatými podnikateli. Na téma EVROPA 2007 Klaus prezentoval své názory na budoucí úspěch Evropy. Definoval je jako tři základní oblasti: Úspěšnost transformace

¹⁰⁹ FAJMON, Hynek, ed. Cesta České republiky do Evropské unie. str. 21-24

¹¹⁰FAJMON, Hynek, ed. Cesta České republiky do Evropské unie. str. 28-30

postkomunistických zemí a zemí střední a východní Evropy, jejich úspěšné začlenění do Evropských struktur. Dalším bodem bylo téma nové podoby integračního procesu. Posledním bodem, který Klaus zmínil, bylo téma odstranění, či omezení dosavadní regulace trhů a postupné odstranění tzv. byrokratizace. Dle Klause tento poslední bod nebyl dostatečně diskutován a nevěnovala se mu patřičná pozornost. Uvedl, že například v Německu pobírá zaměstnanec v době pracovní neschopnosti prvních 6 týdnů 100 % náhrad za ušlou mzdu. Klaus ve své knize také píše, že ho mrzí, že téma globalizace a jeho ne příliš strukturované dialogy. Také polemizoval s názory, že Evropa musí být konkurenceschopná. Domníval se, že konkurenceschopné musí být především firmy, které se nacházejí v Evropě. Klaus se domníval, že tento termín není zcela přesný.¹¹¹

Velmi zajímavou analýzu postoje jednotlivých politických subjektů k otázkám evropské integrace, přináší kniha Vlastimila Havlíka nazvaná České politické strany a evropská integrace evropeizace, evropanství, euroskepticismus?. V tabulce níže jsou uvedeny postoje jednotlivých stran v období po roce 1996.

¹¹¹ KLAUS, Václav a Jiří WEIGL. Evropa pohledem politika, pohledem ekonoma str. 111-114

Tabulka č. 3: postoje jednotlivých stran v období po roce 1996

Období po roce 2006	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	SZ
Směrování evropské integrace	3,79	6,31	2,07	5,86	6,66
SD	0,89	0,65	0,74	0,73	0,54
Pravomoci Evropského parlamentu	3,26	5,54	3,05	5,52	6,48
SD	1,72	1	1,68	0,77	0,71
EURO	2,79	6,61	1,96	5,57	6,58
SD	1,15	0,62	0,85	1,12	0,63
Vnitřní trh	6,38	8,88	2,74	5,96	6,12
SD	0,84	1,19	1,42	1,02	0,99
SZBP	3,07	6,36	1,77	5,92	6,41
SD	1,1	0,67	0,89	0,67	0,73
Členství v EU	5,36	6,71	3,25	6,61	6,89
SD	0,97	0,45	1,3	0,61	0,31
Lisabonská smlouva	3,96	6,82	1,86	6,39	6,76
SD	1,07	0,38	0,91	0,77	0,51

Zdroj¹¹²

Obsažené hodnoty jsou v rozpětí 1-7, kdy 1 = jednoznačně odmítavý postoj k danému aspektu evropské integrace; 7 = jednoznačná podpora k danému aspektu evropské integrace. Hodnota SD vyjadřuje hodnotu směrodatné odchylky.

Jak naznačuje tabulka, postoje všech politických subjektů se diametrálně lišily. ODS, tehdejší vládní strana, má v otázkách směrování evropské integrace, nebo témata společné zahraniční bezpečnostní politiky, hned za KASČM nejnižší index. I v otázce členství v EU jednoznačně dominují strany jako ČSSD, nebo KDU-ČSL. Z výše

¹¹² HAVLÍK, Vlastimil. České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus? str. 125

uvedených hodnot vyplývá, že postoj ODS a KSČM se ve výše uvedených otázkách kloní spíše na stranu odpůrců evropské integrace. Naopak v otázkách podpory vnitřního trhu se ODS názorově kloní spíše ke stranám ČSSD, SZ, nebo KDU-ČSL.¹¹³

Z výše uvedených dat a poznámek vyplývá, že ODS byla nakloněna zejména ke spolupráci v otázkách vnitřního trhu a postupnému odstranění obchodních bariér. V otázkách přijetí společně měny, přesunutí rozhodovacích pravomocí na nadnárodní úroveň a vzdání se jakési národní suverenity, se ODS vymezovala spíše negativně.

9.2 Veřejné mínění a proces rozšiřování

Plánované rozšíření ES/EU a jeho následná realizace byla závislá zejména na veřejném mínění občanů kandidátských zemí. Hlavní roli hrály bezesporu národní vlády, které měly za úkol informovat své občany o prospěšnosti a výhodnosti členství v evropských strukturách. Naopak čelní představitelé členských zemí měli před sebou zcela jiný úkol. Bylo nutné posilovat povědomí a znalosti o kandidátských zemích, a informovat své občany o ekonomické prospěšnosti plánovaného rozšíření o nově příchozí členy a tím tak zajistit trvalý růst a stabilitu v celé Evropě. K tomuto cíli vypracovala Komise komunikační strategii. Ta měla jasný cíl: „*šířit poselství, které musí všichni aktéři, kteří jsou za úspěch tohoto procesu zodpovědní vyjadřovat, je to, že rozšiřování je hrou, při níž vyhrává každý, přičemž opětovné sjednocení Evropy rozšíří prostor míru, prosperity a bezpečnosti na celý kontinent.*“¹¹⁴

¹¹³ HAVLÍK, Vlastimil. České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus? str. 124-128

¹¹⁴ Dokumenty EU – příloha Mezinárodní politiky 11/2009 ISSN 1212-9364 str. 3

10 KODAŇSKÁ KRITÉRIA

Výhrady asociovaných zemí, týkající se omezeného přístupu na trhy zemí ES, byly ze strany komise uznány. Ta se snažila přesvědčit členské země ES, aby uzavřely další obchodní smlouvy. Toto stanovisko bylo komisí shrnuto v dokumentu Evropa a výzva rozšíření.¹¹⁵ Ke stejnému výsledku došla Evropská rada na zasedání v Edinburghu 11 a 12 prosince 1992. Ve zprávě apelovala na Radu ministru, aby podpořili přijetí nezbytných kroků, které měly rozvíjet užší vztahy mezi zeměmi střední a východní Evropy. Součástí evropských dohod byly politické dialogy, ty přispívaly k vybudování vzájemné důvěry a stability.¹¹⁶

Na summitu Evropské rady v Kodaňi, který se konal 21-22. června 1993, vyústila jednání definicí tzv. kodaňských kritérií¹¹⁷, kterými EU podmiňovala případný vstup nových členských států. Splněním těchto kritérií si EU podmiňovala případný vstup nových členských států.

10.1 Definice kodaňských kritérií

Tyto kodaňská kritéria definovala podmínky případného členství následovně: Každá země musí disponovat fungující tržní ekonomikou, které musí být schopno se vyrovnat s tržním prostředím. Nutnost převzít závazky, které vyplývají ze členství, včetně politických cílů, hospodářské a měnové unie a v neposlední řadě *acquis*

¹¹⁵Commission of the European Communities, Europe and the challenge of enlargement (24 June 1992) [online]. [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: https://www.cvce.eu/content/publication/2005/6/10/8a3d4582-50b7-4722-b3eb-d7e7af0fb43d/publishable_en.pdf

¹¹⁶Towards a closer Association with the Countries of Central and Eastern Europe. Report by the Commission to the European Council, Edinburgh, 11-12 December 1992. SEC (92) 2301 final, 2 December 1992 [online]. [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/1586/>

¹¹⁷tzv. kodaňská kritéria – tyto kritéria se nadále považovala za jakési měřítko hodnocení připravenosti kandidátských zemí na vstup do EU

communautaire.¹¹⁸ Nutno podotknout, že se nejednalo pouze o ekonomická kritéria, ale i o politická.¹¹⁹

Tyto vstupní kritéria byla v následujících letech postupně upřesňována kompetentními institucemi ES, Evropským dvorem pro lidská práva a jurisdikcí Evropského soudního dvora. Například politické pojetí kritéria demokracie bylo myšleno jako umožnění podílet se všem občanům na svobodné volbě, garance dostupnosti práva občanům na možnosti zakládání politických stran, přístup ke svobodným médiím a zajištění nezávislé soudní moci. Kritérium právního státu v sobě zahrnovalo dodržování zákonů státními orgány psaných zákonů země. Ekonomické kritérium zahrnovalo například směnitelnost měny, fungující právní řád s ohledem na uplatňování vlastnických práv a také možnost volného vstupu na trh.¹²⁰

Premiér ČR Václav Klaus od kodaňských kritérií očekával zejména jistý posun v urychlení integračních procesů, postupné otevření Evropských společenství vůči východním zemím a také provedení některých krátkodobých hmatatelných kroků. „*Bude to signál nadmíru důležitý, pro nás velmi potřebný, bude znamenat dílčí příspěvek k překonání půlstoletí trvajících evropského rozpolcení a k vzájemnému působení toho, že jeho udržování nemůže být v zájmu země, která se shodou okolností nachází přesně mezi Maastrichem a Sarajevem, která chce být aktivním účastníkem evropského dění, protože si myslí, že k němu má co říci.*“¹²¹

Dimitry Kochenov tvrdí, že hodnocení kritérií demokracie a fungujícího právního státu byly definovány nepřesně a tak mohlo docházet k různým interpretacím těchto pojmů. V roce 1997 oznámila Evropská komise, že již všechny kandidátské země splnily podmínku fungující demokracie a právního státu.¹²² Jediné Slovensko, které se jako

¹¹⁸označuje souhrn zákonů a ustanovení, jež byly přijaty během evropské integrace. Jedná se o nutnost nově přichozích zemí závazně převzít stávající i budoucí práva a povinnosti, spjaté s institucionálním rámcem EU

¹¹⁹URBAN, Luděk. Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění str. 182-183

¹²⁰ČERNOCH, Pavel. Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990-2004. Praha: Linde, 2003 str. 114-115

¹²¹KLAUS, Václav a Jiří WEIGL. Evropa pohledem politika, pohledem ekonomů str. 33

¹²²Kochenov, Dimitry, Behind the Copenhagen Facade. The Meaning and Structure of the Copenhagen Political Criterion of Democracy and the Rule of Law. European Integration online Papers, Vol. 8, No. 10, pp. 1-36. Available at SSRN: [online]. [cit. 2018-03-10]. <https://ssrn.com/abstract=563743>

jediné ze všech deseti zemí v roce 1997 nekvalifikovalo z důvodu nesplnění politických kritérií a nedostatečného respektování lidských práv a demokracie, nebyla zařazena do intenzivních jednání o členství v EU.¹²³ Nastolení kodaňských kritérií znamenalo pozitivní posun ve směru prohloubení vztahů mezi zeměmi ES a SVE.

Avšak nutno podotknout, že absence konkrétních příslibů vyvolala ze strany SVE zklamání. Chyběly konkrétní časové harmonogramy případného východního rozšíření. V otázce východního rozšíření nebyly členské země EU jednotné. Po konci aktivního předsednictví Německa, se vedení EU ujala Francie. Ta nezařadila východní rozšíření mezi své priority.

10.2 Proces plnění kodaňských kritérií

Jak jsem již psal v předešlých kapitolách, Evropská rada přijala několik doporučení na svém zasedání v Kodaňi v červnu roku 1993. „*Přidružené země SVE, pokud si to přejí, se stanou členy EU. Ke vstupu dojde, jakmile bude příslušná země schopna převzít závazky vyplývající z členství splněním hospodářských a politických podmínek. Členství vyžaduje, aby každá ucházející se země: dosáhla stability svých institucí, jež zajišťují demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a respektování a ochranu menšin; vybudovala fungující tržní ekonomiku a dokázala zvládnout konkurenční tlaky a tržní síly uvnitř EU; byla schopna převzít závazky vyplývající z členství, včetně plnění cílů politické, ekonomické a měnové unie.*“¹²⁴ Evropská unie prohlásila, že je možné se rozšířit pouze v případě, že nebude narušen integrační proces samotné EU. Další výslovnou podmínkou členství v EU byla, Amsterodamskou podmínkou zakotvená klauzule, že: „*se EU zakládá na principech svobody, demokracie a dodržování lidských práv, základních svobod a zákonnosti*“.¹²⁵ Tento bod musel být bez podmínky splněn.

¹²³Vstup Slovenska do EU. [online]. [cit.2018-03-15]. Dostupné z: <http://europa.sk/slovensko-eu/vstup-slovenska-do-eu/>

¹²⁴ Copanham Summit; Internetové stránky EU in: KALÍNSKÁ, Emilie

¹²⁵ KALÍNSKÁ, Emilie. Proces plnění kodaňských kritérií a výsledky transformace v kandidátských zemích str. 4-6

Nutno podotknout, že tento úkol byl pro EK zcela nový, jelikož v minulosti, kdy se rozšiřovala unie o členy Rakousko, Finsko, Švédsko (1995), došlo ke změně obsahu *acquis communautaire*. Byly do nich postupně implementovány ZSBP a jednotné postupy v otázce přístupu k justičním záležitostem.

10.3 Politická kritéria

Kodaňská kritéria stanovila, že „*členství vyžaduje, aby země, které se ucházejí o vstup, dosáhla stability institucí zaručujících demokracii, zákonnost, zajištění lidských práv a respektování a ochrany menšin*“. Tyto kritéria byly Komisí vyhodnocovány a posuzovány, do jaké míry jsou ze strany kandidátských zemí splněna. Tyto politická kritéria byly dále rozděleny do menších, dílčích oblastí. Byly to například Demokracie a zákonnost, respektování menšin a lidská práva.

Demokracie a zákonnost: Jednalo se nejen o přijetí zásad demokracie a zákonnosti, ale také o jejich dodržování a vymáhání. Komise v roce 1997 vyhodnotila, že kandidátské země tyto kritéria splňují a obecně je lze považovat za demokratické a zákonné, avšak v několika případech upozornila na jisté problémy. Konkrétní připomínky byly adresované směrem k Slovensku, Rumunsku a Bulharsku. Například Slovensku byl vytýkán rozpor mezi psaným textem ústavním a realitou, dějící se v politické praxi. Jako příklad uvedla zmaření referenda o členství v NATO a průběhu přímé volby prezidenta.

Lidská práva: Komise se vyjádřila, že dodržování lidských práv v jednotlivých kandidátských zemích je dostatečně zajištěno.

Respektování menšin: Komise doporučila podepsání a následnou ratifikaci Rámcové konvence o ochraně národnostních menšin. Celkově označila Komise integraci menšin do příslušné společnosti jako uspokojivou, avšak dle jejího názoru by se měla tato integrace urychlit a to v zájmu stability demokracie.¹²⁶

¹²⁶ KALÍNSKÁ, Emilie. Proces plnění kodaňských kritérií a výsledky transformace v kandidátských zemích str. 7-9

Ze všech uchazečských států neplnila politická kritéria pouze Slovensko, to ve svém závěru vyslovila Komise v polovině roku 1997. To se již v následujícím roce, po nástupu pravicových stran k moci změnilo. EK konstatovala, že Slovensko již plní politické kritéria kodaňské dohody a přístupové jednání bylo následně obnoveno.¹²⁷

10.4 Ekonomická kritéria

EK na kodaňském summitu stanovila, že členství vyžaduje od nových kandidátů, aby měli existenci fungujícího tržního hospodářství a schopnost odolávat konkurenčním tlakům a tržním silám v rámci Unie. Komise dospěla k názoru, že se kandidátským zemím poměrně daří dosahovat požadovaného přechodu k tržnímu hospodářství, včetně privatizačních a liberalizačních kroků. Komise také upozornila na skutečnost, že jednotlivé kandidátské země, co se týče hospodářské situace, jsou značně diferencované. Komise ve své zprávě konstatovala, že kandidátské země měly rozdílné podmínky. Některé z nich musely vytvořit kompletně nový institucionální rámec. Průměrné HDP uchazečských zemí se dosahovalo v roce 1997 přibližně 1/3 HDP zemí EU. Roční přírůstek HDP se rovnal přibližně 5-7 %. Také v otázce státních průmyslových podniků, bankovníctví a finančnictví, bylo nutné restrukturalizovat. Závěrem komise bylo konstatování, že žádná kandidátská země nespĺňuje nutné ekonomické podmínky, stanovené v kodaňských kritériích.¹²⁸

V otázce existence fungujícího tržního hospodářství bylo dle názoru komise nutné, aby byla naplněna řada komisí analyzovaných podmínek: Dosažení rovnovážného stavu mezi nabídkou a poptávkou zajištěné zdravou tržní ekonomikou, vstup nových firem na trhy bez výraznějších překážek, dodržení právního rámce s možností bezproblémové vymahatelnosti, zajištění stabilního finančního sektoru s postupným potenciálem rozvoje. Dle zprávy komise vyplynulo, že všech pět kandidátských zemí má téměř splněny všechny podmínky. Ostatní země, jako například Slovensko měly ještě více posílit

¹²⁷ Vstup Slovenska do EU. [online]. [cit.2018-03-15]. Dostupné z: <http://europa.sk/slovensko-eu/vstup-slovenska-do-eu/>

¹²⁸ KALÍNSKÁ, Emilie. Proces plnění kodaňských kritérií a výsledky transformace v kandidátských zemích str. 10

praktickou stránku realizace a transparentnosti. Dalším bodem ekonomických kritérií byla schopnost odolávat konkurenčním tlakům a tržním silám EU. Jednalo se zajištění jistého stupně ekonomické konkurenceschopnosti. Bylo nutné vzít v úvahu následující prvky: zajištění politické a hospodářské stability, nutné pro správná rozhodnutí hospodářských subjektů, zajištění dostatečné infrastruktury, včetně lidského kapitálu, školství, vědy a výzkumu. Dle komisí získaných informací vyplývá, že přímé zahraniční informace v některých kandidátských zemích zaznamenaly značné navýšení kapitálu. V oblasti privatizace státních podniků je nutné zajistit její dokončení. Mzdová úroveň je v porovnání ostatních členských zemí stále podprůměrná a stav infrastruktury je stále slabý. Dalším bodem, na který komise upozorňovala, byla skutečnost, že budoucí podniky, ucházející se o státní zakázky, budou muset plnit evropské technické normy. Komise dospěla k názoru, že úspěšnost plnění tohoto požadavku nelze dopředu predikovat. Z hodnocení Komise z poloviny roku 1997 vyplývá, že výše uvedené ekonomické kritéria jsou ze strany Maďarska a Polska nejpokročilejší. Za nimi jsou Slovinsko a ČR. Na Slovensku se Komise se vyjádřila, že Slovensko splňuje druhé kritérium, avšak nelze je považovat za plně fungující tržní ekonomiku. Obecně největším problémem kandidátských zemí dle komise bylo přijetí a uplatňování *acquis*.¹²⁹

Jedná se o soubor společných práv a povinností, závazných pro všechny členské země EU. Je to neustále se vyvíjející se proces, který zahrnuje:

- soubor opatření týkající se společné zahraniční a bezpečnostní politiky,
- soubor opatření týkající se spravedlnosti a vnitřních věcí,
- soubor mezinárodních smluv, které uzavřely členské země mezi sebou v rámci prostoru EU,
- zásady a politické cíle smluv,
- právní předpisy přijaté při uplatňování smluv a judikatury Soudního dvora EU.¹³⁰

¹²⁹ KALÍNSKÁ, Emilie. Proces plnění kodaňských kritérií a výsledky transformace v kandidátských zemích str. 12-13

¹³⁰ EUR-Lex, Přístup k právu Evropské unie. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/acquis.html?locale=cs>

Tyto práva a povinnosti musí přijmout a začlenit do svého právního systému každá kandidátská země již před vstupem do EU. Ve výjimečných případech může EU povolit malé odchylky a to pouze s omezeným rozsahem působnosti.

Evropská komise vydala zprávu 13. Října 1999. Ve zprávě kritizovala velmi pomalý proces harmonizace *acquis* s právním systémem země. Kritizovala velmi pomalou spolupráci Parlamentu a vlády při sblížení práva. Jako reakci na neutěšený stav ve věci pomalého legislativního procesu, navrhl Stanislav Gross změnu zákona č. 90-1995 Sb., o jednacím řádu poslanecké sněmovny.¹³¹

10.5 Druhá hodnotící zpráva (1999)

Tato kapitola obsahuje hodnocení pokroku v následujících letech od vypracování posudků v roce 1997, do vydání druhé hodnotící zprávy v listopadu 1999. Komise došla koncem roku 1999 k závěru, že kandidátské země SVE značně pokročily ve změnách strukturálních reforem a tak urychlily přípravu na vstup do EU, avšak tyto změny k samotnému přijetí *prozatím* nepostačují. Lucemburské jednání Evropské rady v roce 1997 rozhodlo o vytvoření rozšířené předvstupní strategie mezi kandidátskými zeměmi a EU. Tato strategie si kladla za cíl pomoci kandidátským zemím zavést *acquis* ještě před samotným vstupem do EU. Rozšířená předvstupní strategie se soustředila na Eurodohody, Přístupová partnerství a účast jednotlivých zemí SVE na programech Společenství.

Eurodohody: Jednalo se o klíčový prvek předvstupní strategie. Eurodohody se postupně začleňovaly do právního prostředí jak jednotlivců, tak i podniků.

Přístupová partnerství: Jednalo se o hlavní nástroj samotné předvstupní strategie. Každou kandidátskou zemí byl přijat tzv. národní program pro přijetí *acquis*. Ten definoval časový harmonogram zavádění přístupových priorit, finanční a lidské zdroje. Ze strany EU bylo vyčleněno více než 3 mld. EUR.

¹³¹ Zvláštní jednání pro přijímání *acquis communautaire*. [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-817765-zvlastni-jednani-pro-prijimani-acquis-communautaire>

Účast jednotlivých zemí SVE na programech Společenství: Jednalo se o program, kdy se jednotlivé kandidátské země měly za úkol seznámit s politikou a pracovními metodami EU. Komise konstatovala, že náklady spojené s pomocí kandidátským zemím, přijmout „acquis“ jsou vysoké. Proto se rozhodla v následujících letech navýšit finanční prostředky předvstupní strategie pomocí fondu PHARE. Ten byl doplněn o další nástroje SAPARD a ISPA.¹³²

ČR předložila v Bruselu v roce 1998 Národní program přípravy ČR na členství v EU. Ten vyjadřoval souhrn priorit, které byly rozděleny do jednotlivých skupin. V rámci každé skupiny byl vypracován plán odhadů rozpočtových a ekonomických dopadů. V první fázi přípravné etapy, byla provedena identifikace výdajů v rámci státního rozpočtu, které byly primárně určeny na přípravu vstupu země do EU. V dalších fázích příprav byly identifikovány náklady v rámci střednědobého výhledu výdajů státního rozpočtu.¹³³

Rozhovory o vstupu ČR do EU započaly v dubnu 1998 v Bruselu. Jednalo se o tzv. screening, tedy porovnání legislativy kandidátské země s legislativním rámcem EU. Pro hladký průběh screeningu, bylo acquis rozděleno do 31 podkapitol. Hlavní vyjednávač Českého týmu byl náměstek ministra zahraničních věcí Pavel Telička. Ten komentoval vyjednávání slovy: „*Jednání to byla bezprecedentní, z hlediska komplexnosti, věcného záběru, technické náročnosti a také politického významu těžko srovnatelná s čímkoli v naší dosavadní historii. Nic na tom nemění ani fakt, že v některých otázkách nám Evropská unie vyjednávací prostor významně zúžila a podmínky do značné míry nadefinovala.*“ To dokazovalo, že jednání byly složité a mnohdy velmi náročná. Přípravný proces byl ze strany Komise průběžně monitorován. Ta vydávala každoroční zprávy Pravidelné zprávy o pokroku kandidátských zemí v přípravách členství v EU. V letech 1998 a 1999 byla zpráva komise velmi kritická, zejména pak v oblastech soudnictví a státní správy. K obratu hodnocení došlo až v roce 2000. Komise hodnotila pozitivně zejména rychlé přijímání legislativního rámce. Zpráva z roku 2001 hodnotila

¹³² KALÍNSKÁ, Emilie. Proces plnění kodaňských kritérií a výsledky transformace v kandidátských zemích str. 24-26

¹³³ Národní program pro přípravu na členství v EU. [online]. [cit. 20178-12-10]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/!-narodni-program-pro-pripravu-na-clenstvi-v-eu---5--financni-potreby-2086/>

ČR velmi pozitivně, zejména v oblasti fungující tržní ekonomiky. V neledujícím roce 2002 se řešila otázka tzv. Benešových dekretů.¹³⁴ Komise se vyjádřila, že nepředstavují žádnou překážku přistoupení ČR. Poslední hodnotící zpráva byla Komisí vydána 5. 11. 2003. Jmenovala se Souhrnná monitorovací zpráva o přípravách České Republiky na členství. Zpráva obsahovala posudky, ve kterých navrhla Komise rozšířit EU o dalších deset zemí.¹³⁵

¹³⁴ Benešovy dekrety (dekrety prezidenta republiky) – jedná se o ne zcela přesnou terminologii. Po 2. Sv. válce nebyla již legitimní vláda, která mohla vykonávat zákonodárnou moc, proto byly tyto dekrety podepsány prezidentem Benešem. Ty tak nabyly právní sílu ústavního zákona a zákona

¹³⁵ Vstup ČR do EU. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/>

11 BÍLÁ KNIHA

Součástí úspěšného integračního posunu bylo bezesporu zavedení společného trhu. To se stalo jednoznačně prioritou pro Evropskou Komisi. Ta vypracovala dokument s názvem Dokončení vnitřního trhu, známá také pod názvem Cockfeldova bílá kniha. Dokument obsahoval soupis veškerých překážek a omezení volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. V podstatě se jednalo o kompletní soupis všech ochranných opatření. Původně stanovený časový plán zavedení společného trhu byl přerušen z důvodu přijetí Lucemburského kompromisu.¹³⁶ Ten totiž neumožnil hlasovat pomocí kvalifikované většiny. Důvodem byly snahy členských států o zajištění ochrany své národní ekonomiky nasazením netarifních cel.¹³⁷

EU oznámila svůj úmysl připravit tzv. Bílou knihu na summitu v Lucemburku, kde se sešly země SVE a EU u jednoho stolu. Jednalo se o první ucelený přehled veškeré legislativy, která musela být postupně začleněna do právního systému kandidátských zemí. Bílá kniha¹³⁸, dokument byl schválen na summitu v Cannes v červnu 1993. Přebírání evropské legislativy bylo státní úředníky velkým problémem. Museli během relativně krátké doby nabýt znalosti ohledně fungování různých směrnic a nařízení. Tou dobou již probíhala spousta projektů, které byly financovány evropskou unií. Státní správa se obecně potýkala s personálními problémy. Odliv schopných zaměstnanců do soukromé sféry, který byl schopen nabídnout perspektivnější vyhlídky, byl tíživým problémem. Evropská komise nabízela řešení zavedení zákona o státní službě. Tento systém by vytvořil jasný kariérní postup státních úředníků.¹³⁹ Poprvé se tak mohli lidé, vláda, organizace a podniky v České republice seznámit s institucionální činností EU.

¹³⁶ Od 1. ledna 1966 mělo dojít v určitých oblastech ke změně hlasovacího principu od jednomyslného ke kvalifikované většině. Tento návrh byl odmítnut Francouzskou vládou. Lucemburský kompromis bylo řešení na „Francouzskou politiku prázdné židle“. Byl přijat v lednu roku 1966. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/287/sekce/k-1/>

¹³⁷ Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 118-119

¹³⁸ Jednalo se o soubor textů. Celým názvem: Příprava zemí střední a východní Evropy na začlenění do vnitřního trhu

¹³⁹ ČERNOCH, Pavel. Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990-2004 str. 45-47

Postupná adaptace na evropské podmínky byla jedním z mnoha úkolů, který byl výzvou nejen vládních činitelů, ale také všech občanů.

Essenský summit potvrdil závěry z Kodaně, že se členské státy mohou ucházet o členství, jakmile splní nezbytné podmínky. Českou republiku zastupovali premiér Václav Klaus a ministr zahraničí Zieniec. Premiér Klaus ve svém projevu členské státy ujistil, že se ČR svým politickým, společenským a ekonomickým systémem podobá systémům zemí EU. Vláda ČR sestavila v listopadu 1994 harmonogram institucionálního zajištění integrace do EU. Ten předpokládal, že ČR podá přihlášku v roce 1996. Koordinaci činností státní správy při přibližování k EU měl na starosti nově vzniklý vládní výbor pro evropskou integraci¹⁴⁰.

„Vláda České republiky si uvědomuje, že prospěšnost a nezvratnost procesu ekonomické integrace a jeho unikátní aktuální vyjádření v konceptu institucí Evropské unie. Uvědomuje si perspektivu a budoucí potenciál příležitostí, který tento proces a koncept nabízí“ a že „český národ teprve nedávno opětovně nabyl plné svrchovanosti. Vláda České republiky však nezvratně dospěla k témuž závěru, k jakému dospěly v minulosti vlády dnešních členských států, že v moderním evropském vývoji je výměna části vlastní státní suverenity za sdílený podíl na suverenitě nadstátní a na spoluzodpovědnosti nevyhnutelná jak pro prospěch vlastní země, tak i celé Evropy.“¹⁴¹

Lidové noviny se k tomu v prosinci roku 1995 vyjádřily následovně: „Nejparadoxnějšími členy zástupu kandidátů na členství jsou dvě země – ČR a Slovinsko. ČR proto, že jako jediný přidružený stát ze SVE dosud nepožádalo o přijetí. Žádost, kterou již schválila vláda, předá premiér Klaus až 23. 1. 1996. Slovinsko zatím nemá uzavřenou asociační dohodu. Oba státy jsou přitom z hospodářského a politického hlediska nejméně problematickými kandidáty“.

¹⁴⁰ Hynek Fajmon (ed.): Cesta České republiky do Evropské unie. str. 26-27

¹⁴¹ Memorandum k přihlášce do EU in: Hynek Fajmon (ed.): Cesta České republiky do Evropské unie. str. 28-29

12 IMPULZ Z MADRIDU

Madridský summit EU z prosince roku 1995 sice neposkytl žádný konkrétní časový plán rozšíření, avšak informoval, že EU bude jednat při nejbližší příležitosti s nejlépe připravenými zeměmi. Byl rozšířen seznam nutných podmínek pro vstup. Jednalo se o podmínky vytvoření správních kapacit, které by převzaly *acquis communautaire*. V podstatě se jednalo o začlenění celé legislativy společenství do národních legislativ a to bez výjimek. ČR obdržela v dubnu 1996 dotazník hodnocení kandidátů z hlediska jejich připravenosti. Jednalo se o tzv. „avis“.¹⁴² Význam tohoto textu, který sloužil jako základ pro hodnocení připravenosti země na vstup do EU, byl české vládě znám. Vláda schválila tento více jak stostránkový dokument, vypracovaný pracovní skupinou ministerstva zahraničí, 19. června 1996. Tento dokument následně předal Komisi tehdejší ministr zahraničí Zeleniec. Jednalo se o první zkoušku české administrativy, které mohla ukázat, že dokáže pružně reagovat na požadavky Komise a že je připravena na vstup do EU.

¹⁴² Termín používaný pro hodnocení připravenosti kandidátské země

13 AGENDA 2000

Komise publikovala 15. července 1997 informace o stavu připravenosti kandidátských zemí a současně o důsledcích přistoupení nových členských států k EU, společně s návrhy dalšího postupu, v dokumentu nazývaném Agenda 2000. Komise doporučila otevřít rozhovory o vstupu s Českou republikou, Estonskem, Slovinskem, Polskem a Maďarskem, na základě posouzení stavu kandidátských zemí. Dokument také obsahoval prosazování změny komunikačních metod mezi kandidátskými zeměmi a EU, dále obsahoval návrhy, které měly za úkol reformovat strukturální fondy Unie.¹⁴³

Agenda 2000 se skládá ze tří částí. První část se zabývá reformou sociální a hospodářské politiky a společné zemědělské politiky. V první části jsou také obsažena doporučení, které mají napomoci vyrovnat se s následným procesem rozšíření unie. Součástí je také požadavek na vytvoření finančního rozpočtu na následující roky 2000-2006. Ve druhé části se objevila nová forma předvstupní strategie pro kandidátské země. Ta obsahovala nové přístupové partnerství a spoluúčast kandidátských zemí na programech Společenství. Studie o vlivu a rozšíření politiky Evropské Unie je obsažena ve třetí části. Dále bylo odhlasováno dalších dvacet legislativních návrhů. Oblasti strukturální politiky, finanční perspektivy, společné zemědělské politiky, či předvstupní nástroje – tyto čtyři oblasti jsou obsaženy ve výše uvedených legislativních návrzích. Ty byly přijaty v roce 1999.¹⁴⁴

16. července předložil předseda Komise Santer, Radě EU a evropskému parlamentu dokument Agenda 2000. Součástí třetího svazku byly také stanoviska Komise k žádosti o přijetí o EU. Posudek byl vypracován na základě podkladů od mezinárodních institucí, jako MMF, OECD, nebo WB¹⁴⁵. Posudek byl rozdělen do čtyř hlavních bloků. První část se zabývala požadavku plnění tzv. politických kritérií. Tento požadavek Komise označen

¹⁴³ Fiala, Petr – Pitrová, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 157

¹⁴⁴ Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/282/sekce/a-b/>

¹⁴⁵ WB – Měnová banka – Jedná se o skupinu pěti institucí, které jsou zdrojem finanční a technické pomoci rozvojovým zemím. Členské státy jsou významným přispěvatelem na činnost. Podíl EU na financování je zhruba 1/3. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/674/sekce/menova-politika/>

jako důležitý. Bez jeho splnění nebylo možné připojit se k EU. Posudek označoval funkčnost českých institucí jako řádnou a bezproblémovou. V otázkách funkční ekonomické situace, tržních mechanismů se také vyjadřoval pozitivně. Česká republika jako první země z bývalého postkomunistického bloku vstoupila do OECD¹⁴⁶. Tato skutečnost se objevila ve zprávě a sloužila jako jistý ukazatel úspěšnosti. Zpráva naznačovala, že podle dosavadního vývoje lze usuzovat, že Česká republika bude ve střednědobém horizontu schopna absorbovat konkurenční tlaky, přicházející ze EU. Avšak kromě pozitivních bodů, poukazyvala zpráva také na některé nedostatky. Například situace v oblasti nedostatečné privatizace bankovního sektoru, nebo neuspokojivé ukotvení právního rámce některých institucí, zabývajících se finančními a kapitálovými trhy. Komise také poukazyvala na de facto neexistující regionální politiku. Velkou kritiku sklídl také soudní systém České republiky. Zpráva poukazyvala na nutnost zavedení reformy, vedoucí k zefektivnění systému. Na základě této zprávy doporučila Komise zahájit rozhovory v první vlně rozšiřování s těmito kandidátskými zeměmi (ČR, Slovinsko, Polsko, Estonsko, Kypr, Maďarsko). Zpravodaj Evropského parlamentu Carlos Gonzales Carnero řekl, že „rozšíření je pro EU politickou a morální povinností a Evropa je potřebuje. ČR má prokazatelně schopnost plnit podmínky z Kodaně 1993, tj. demokracii a tržní ekonomiku.“¹⁴⁷ Lucemburský summit Evropské rady se konal 13. a 14. prosince. Ten na základě navržených kandidátů dokumentem Agendy 2000, rozhodl o zahájení jednání s první skupinou šesti navržených zemí. ČR zastupoval prezident Havel a ministr zahraničních věcí Jaroslav Šedivý.¹⁴⁸ Nově schválená předvstupní strategie se skládala z vyšší finanční pomoci všem kandidátským zemím a Partnerství pro vstup. To obsahovalo Vstupní partnerství a přístupové partnerství. Oficiální pozvání ke vstupnímu procesu dostalo také dalších pět kandidátských zemí, avšak pokračovali pouze na úrovni předvstupních jednání, které

¹⁴⁶ OECD (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj). Jedná se o skupinu 34 ekonomicky nejvyspělejších států světa. Tyto státy disponují funkčními tržními principy a fungující demokracií. ČR se stalo členem OECD v roce 1995. Zdroj: <https://www.euroskop.cz/9144/sekce/oecd/>

¹⁴⁷ Politka v ČR 4/1997:57 in: Frajmon str. 32

¹⁴⁸ Jaroslav Šedivý převzal úřad po odstoupení Josefa Zieleniece. Ten odmítl v říjnu 1997 přijmout kontroverzní rozhodnutí o financování Občanské demokratické strany. Následně rezignoval na své vládní a stranické funkce. Zdroj: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstv_o_v_historii/jaroslav_sedivy.html

neobsahovaly konkrétní podmínky přijetí. Tímto krokem byla oficiálně úspěšně zakončena první etapa České republiky na cestě do Evropské unie.¹⁴⁹

Dalším bodem, který byl na kandidátských zemích dožadován, bylo zajištění dostatečných soudních a správních kapacit. Ten byl prezentován jako jeden z nezbytných kroků k nastolení vzájemné důvěry mezi členskými státy a kandidátskými zeměmi. Komise ve svém dokumentu, který se nazýval: Zajistit úspěšný průběh rozšiřování, vytvořila Akční plán pro každou z kandidátských zemí. Ten měl za úkol postupně posilovat soudní a správní aparáty. K dosažení tohoto cíle vyčlenila Komise celkovou finanční pomoc ve výši 1 mld. EUR. Priority tohoto přístupového partnerství měly za cíl dosáhnout jisté úrovně správních kapacit kandidátských zemí v okamžiku přístupu do EU. Všechny kandidátské země byly podrobeny vzájemnými kontrolami pomocí informačního střediska pro technickou pomoc TAIEX (Technical Assistance Information Office). Tyto vzájemné kontroly byly prováděny zeměmi, které se nacházely ve stejném postavení. Cílem těchto kontrol byla vzájemná výměna informací v rámci expertních týmů jednotlivých zemí a členských států. Je bezesporu, že kandidátské země se snažily tyto akční plány plnit.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Hynek Fajmon (ed.): Cesta České republiky do Evropské unie. str. 30-32

¹⁵⁰ Dokumenty EU – příloha Mezinárodní politiky 11/2009 ISSN 1212-9364 str. 3

ZÁVĚR

Po rozpadu Sovětského bloku se západní Evropa nacházela na křižovatce. Řešila otázku, zda se dále rozšiřovat nebo jít směrem k prohlubování vnitřní integrace a budování vnitřního trhu ES. Nemalou roli v přístupu a pohledu ES na rozšíření společenství sehrála skutečnost, že se o rozšíření, kromě zemí bývalého východního bloku, také ucházely severské vyspělé členské země skupiny EFTA. Ty měly bezpochyby jak politický, tak i ekonomický náskok. Otázkou tedy je, zda bylo schopno Evropské společenství dostatečně rychle reagovat na dynamicky se vyvíjející situaci v Evropě a připravit tak kandidátským zemím vhodné podmínky pro rychlé začlenění do evropských struktur. ES nemělo zcela jasnou představu o podobě vnitřního trhu. Názory na podobu budoucí EU nebyly ve společenství jednoznačné. Proti hlavnímu proudu integrace se stavěla Velká Británie v čele s Margaret Thatcherovou, přezdívanou „železná lady“. Ta prosazovala zachování státní suverenity. Evropské společenství se transformovalo v Evropskou unii v na počátku 90. let. Její podobu definovala Maastrichtská smlouva, která byla přijata v národním referendu členských států ES.

Členské státy EFTA (Finsko, Švédsko, Rakousko) vstoupily do Evropského hospodářského prostoru EEA v květnu 1992 a do EU až v lednu 1995. V té době již probíhala jednání mezi Českou republikou a Evropskou unií. Ta podnikla ve svém polistopadovém období několik důležitých kroků. Evropská dohoda zakládající přidružení mezi ČR a ES, vstoupila v platnost 1. 2. 1995 ve sbírce zákonů pod číslem 7/1995. Navazovala na dříve podepsanou dohodu o přidružení mezi ES a ČSFR, která byla podepsána v roce 1992, avšak z důvodu rozpadu ČSFR nikdy nevešla v platnost.

Cílem Evropské dohody o přidružení bylo připravit kandidátské země a tedy i Českou republiku na vstup do Evropské unie. Jejím obsahem bylo sjednocení právního řádu ČR s právním řádem EU, tzv. *Acquis communautaire* a také postupná liberalizace zahraničního obchodu. K výraznému posunu došlo až na summitu v Edinburghu v prosinci roku 1992. Evropská komise předložila dokument, který definoval podmínky, za kterých se mohou země střední a východní Evropy stát členskými zeměmi ES/EU. To považují za významný krok na cestě ČR do EU. Ač se tedy jednalo o bezesporu pozitivní

krok, který byl přímo vázán na splnění předem nadefinovaných kritérií, nadále chyběl časový harmonogram, jež by přesně stanovil případný vstup do EU.

Samotný proces schvalování Maastrichtské smlouvy se uvnitř společenství neobešel bez problémů. V mnoha zemích převládaly euroskeptické nálady. Získat politickou podporu na domácí půdě se proto stalo v mnoha zemích nelehkým úkolem. V Dánsku nepodpořilo Maastrichtskou smlouvu v referendu v červnu 1992 50,7 % hlasujících. Následné referendum v opakovaném hlasování až v květnu 1993 disponovalo 56,8 % hlasy. Dánsko si do druhého kola hlasování vyjednalo změny.¹⁵¹ Takto komplikovaná jednání nebyla ojedinělá. S podobnými problémy se potýkalo i Spojené Království. Jsem přesvědčen, že problémy spojené s procesem schvalování v jednotlivých členských zemích, byly zapříčiněny zejména nedostatečnou komunikací mezi vrcholnými představiteli členských zemí a jejich voliči. Ti měli více proaktivně komunikovat s obyvateli, vysvětlovat a obhajovat důvod a smysl přijetí Maastrichtské smlouvy.

Primárním cílem vstupu do ES/EU bylo zajištění ekonomické stability, bezpečnosti, míru a prosperity všech členů. Hlavním tématem spojeným se vstupem do ES/EU se stalo hledání cesty vedoucí k naplnění nutných ekonomických a legislativních podmínek.

Je skutečností, že Evropská unie disponovala velmi silným vyjednávacím potenciálem, díky kterému mohla vytvářet asymetrický přístup k jednotlivým trhům. Představitelé ES/EU si uvědomovali, že potenciální přijetí nových členů do svých řad může vyvolat negativní reakci a celkově vychýlit těžce vybudovanou politickou rovnováhu. ES/EU musela reagovat na nově vznikající situaci příchodu méně vyspělých členů, kteří byli nejen ekonomicky zaostalejší, ale také zásadně měnili rovnováhu sil v neprospěch větších členů. Evropská unie požadovala na kandidátských zemích, aby začaly uplatňovat *acquis* již v době, kdy ještě nebyly zahájeny předvstupní strategie.

Samotnou asociační dohodu lze hodnotit velmi obtížně, jelikož se v podstatě jedná o soubor kroků vedoucích k postupnému zavedení zóny volného obchodu mezi ČSFR a ES. Avšak co hodnotit lze jsou samotné dopady asociační dohody. Vznikem zóny volného obchodu se postupně otevřely nové trhy a obchodní příležitosti. Také došlo

¹⁵¹Zdroj: <https://www.euroskop.cz/509/sekce/dansko/>

k postupnému odstranění kvantitativních omezení na české výrobky, či postupné odstranění celních sazeb. Klíčovým dopadem úspěšného zapojení ČR do evropské integrace, je bezesporu plná konkurenceschopnost české ekonomiky obstát na evropských trzích a tím si tak zajistit budoucí prosperitu. Česká republika byla zcela jistě na svém počátku v jistých odvětvích velmi zaostalá.

Nejen kandidátské země, ale také Evropskou unii čekaly nutné změny a restrukturalizace. EU byla a je neustále se měnící, dynamická organizace, která musí čelit novým výzvám a problémům. S rozpadem sovětského bloku stála EU před mnoha problémy. Nebylo pochyb o tom, že se bude ES/EU rozšiřovat a že tyto státy se bezesporu stanou v budoucnu jejími členy. Otázkou však zůstávalo kdy a za jakých podmínek. ES/EU stála na počátku 90. let před mnoha úkoly. Nejen kvantitativní, ale i kvalitativní rozšíření bylo hlavním tématem ES/EU. Otevření cesty postkomunistických zemí do EU se dojednalo na Kodaňském summitu v roce 1993. Byly definovány dva základní prvky. Jednalo se o hospodářskou a politickou stabilitu. Poté mohla být zahájena první fáze rozšiřování. Asociační dohody byly podepsány, a tak formálně odstartovala příprava na členství v Unii.

Počáteční euforie Československa velmi rychle vyprchala. Bylo nutné v podstatě od začátku vybudovat zahraniční politiku země. Vítězné Občanské fórum sestavilo polistopadovou vládu, jejímž heslem se stalo návrat do Evropy, myšleno jako zapojení Československa do evropských struktur. To se dle mého názoru povedlo. Domnívám se, že ČR byla připravena začlenit se do EU již dříve, avšak chyběla politická vůle samotné EU a jejich členů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BALÍK, S., O. CÍSAŘ a P. FIALA. *Veřejné politiky v České republice v letech 1989-2009*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2010. Srovnávací politologie. ISBN 978-80-7325-236-6

BEDŘICH B. *Asociační dohoda mezi ČSFR a ES*. Opava: "BES", 1992. ISBN 8090094759.

BROWN, A. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-812-4.

ČERNOCH, P. *Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990-2004*. Praha: Linde, 2003. 159 s. ISBN 80-86131-40-8

DEJMEK, J. *Diplomacie Československa*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2285-1.

DIENSTBIER, J. a T. VRBA. *Od snění k realitě. Vzpomínky z let 1989-1999*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 441 s. ISBN 80-7106-325-8

DIENSTBIER, J. a V. HAVEL. *Snění o Evropě. (Politický esej.)*. Praha: Lidové noviny, 1990. 160 s. ISBN 80-7106-014-3

FAJMON, H, ed. *Cesta České republiky do Evropské unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 978-80-7325-045-4.

FIALA, P. a M. PITROVÁ. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2

GARTON ASH, T. *Rok zázraků: svědectví o revoluci roku 1989 ve Varšavě, Budapešti, Berlíně a Praze*. Vyd. 2., rev. a dopl. Přeložil Miroslav DROZD. Praha: Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-009-5.

GERBET, P. *Budování Evropy*. Praha: Karolinum, 2004, 441 s., ISBN 80-246-0111-7

HAD, M, S. STACH a L. URBAN. *Česká Republika v Evropské unii: členství, přínosy, výzvy*: [stav k 18.5. 2006]. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-611-3

HAVLÍK, V. *České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus?*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-5080-8

HONOVÁ, I. *Mezinárodní ekonomická integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1458-9

KALÍNSKÁ, E. *Proces plnění kodaňských kritérií a výsledky transformace v kandidátských zemích*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000. Aktuální otázky světové ekonomiky. ISBN 80-245-0077-9

KLAUS, V. a J. WEIGL. *Evropa pohledem politika, pohledem ekonoma*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2001. ISBN 80-902795-7-0

KOVÁŘ, M. a M. HORČIČKA. *Dějiny evropské integrace 1*. Praha: Triton, 2005. 151 s. (Dějiny do kapsy. 23/1.) ISBN 80-7254-731-3

KOVÁŘ, M. a V. HORČIČKA. *Dějiny evropské integrace 2*. Praha: Triton, 2006. 159 s. (Dějiny do kapsy. 23/2.) ISBN 80-7254-741-0

KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 644s. ISBN: 978-7400-402-5

KRÁKORA, P. *Svobodné volby v Československu 1990 - Referendum o dalším směřování státu a společnosti*. Praha: Epoque, 2010. Erudica. ISBN 978-80-7425-078-1.

KREUTER, J. (2004): *Nedorozumění a zájmy na cestě České republiky do rozšířené Evropské unie*

LUKÁSEK, L, M. MEJSTŘÍK a Z. LEHMANOVÁ, redakce MARTIN JANEČEK a Obálka. JAN SERÝCH. *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991-2004*. Vydání první. 2010. ISBN 978-80-246-2438-9.

- MAREK, D. *Od Moskvy k Bruselu: Vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*. Brno: Barrister&Principal, 2006. Vize Evropy. ISBN 80-87029-02-x
- OTÁHAL, M.. *Opoziční proudy v české společnosti 1969-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. Česká společnost po roce 1945. ISBN 978-80-7285-137-9
- PELTRÁM, A. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2849-0.
- PICK, O. a V. HANDL, ed. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004. ISBN 80-86506-39-8
- ŠEDIVÝ, J. *Černínský palác v roce nula: (ze zákulisí polistopadové zahraniční politiky)*. Praha: I. Železný, 1997. Knihovnička Literárních novin. ISBN 80-237-3492-x
- TELIČKA, P. a K. BARTÁK. *Kterak jsme vstupovali*. Praha: Paseka, 2003. ISBN 807-18-5585-5.
- URBAN, L. *Evropský vnitřní trh a příprava České republiky na začlenění*. Praha: Linde, 2002. 247 s. ISBN 80-7201-330-0
- VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 785 s., ISBN 978-80-7422-183-5
- VODIČKA, K. a L. CABADA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 3., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-893-7.
- ZAHRADNÍK, P. *Vstup do Evropské unie: přínosy a náklady konvergence*. Praha: C.H. Beck, 2003. Beckova edice ekonomie. ISBN 80-7179-472-4
- ZBOŘIL, F. *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-38-7

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BIDELEUX, R. a I. JEFFRIES. *A history of Eastern Europe: crisis and change. 2nd ed.* New York: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-36627-4

GOWAN, P. a P. ANDERSON. *The question of Europe.* New York: Verso, 1997. ISBN 978-1859841426.

Seznam použitých internetových zdrojů

Aktualizované znění 7/1995 Sb. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Evropské dohody zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé, částka 2 Sbírký zákonů ročník 1995 rozeslána 1. února 1995. [online]. [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/5/1662-ec078fe7_58b7_4481_b5bf_b8b35eb0246d.pdf

PANENKA, J. *Znovusjednocení Německa 3. října 1990.* [online]. [cit. 2018-03-25]. Dostupné z: <http://icv.vlada.cz/cz/tema/znovusjednoceni-nemecka-3--rijna-1990-76539/tmplid-560/>

PÍTROVÁ, L. *Evropská dohoda Informační podklad: č. 1.088.* [online]. [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiR95_v1bfZAhXJL1AKHQbACVoQFggtMAE&url=https%3A%2F%2Fsmilouvy.gov.cz%2Fsmilouva%2Fsoubor%2F5213484%2FSmlouvaDOT_02_04_003004_2017-Text%2520smlouvy%2520%255BCES%255D.pdf&usg=AOvVaw3rUbl_azgUWvH7rwvhw—a

Evropská unie. *Úřední dokumenty.* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/documents-publications/official-documents_cs

Vstup Slovenska do EU. [online]. [cit.2018-03-15]. Dostupné z:
<http://europa.sk/europa.sk/slovensko-eu/vstup-slovenska-do-eu/>

ÚSD: Demokratická revoluce 1989: 17. listopad. [online]. [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/udalosti.html>

1977 – 1988 Charta 77 a VONS. [online]. [cit. 2017-08-10]. Dostupné z:
http://www.vaclavhavel-library.org/cs/vaclav-havel/zivotopis/1977-1988?utm_medium=cpc&utm_source=google~search&utm_campaign=Pribuzne

MARJÁNKO, B. TOATLITA.CZ, *Samizdat, samizdatová (ineditní) literatura.* [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/samizdat.php>

Velký návrat do Evropy. Text Davida T. Armitage jr. uveřejněný v listopadu 2009 na webu Center for European Policy Analysis přeložil a redakčně upravil Jan Klusáček. Dostupné na: <https://www.cdk.cz/velky-navrat-do-evropy>

EUR-Lex, *Přístup k právu Evropské unie.* [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/acquis.html?locale=cs>

FIŠTEJN, J. HISTORIE: *Rada vzájemné bezmocnosti.* [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/historie-rada-vzajemne-bezmocnosti-d6v-/p_politika.aspx?c=A090225_104306_p_politika_wag

HAVEL, V. *Program.* [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <http://www.vaclavhavel.cz/?sec=3&id=6&kat=&from=1617>

SEDMIDUBSKÝ, J. *Před 25 lety: Prosinec 1990 – kompetenční noci.* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plus/archivplus/_zprava/pred-25-lety-prosinec-1990-kompetencni-noci--1563613

FRANTA, O. *Pomlčková válka: Československo nebo Česko-Slovensko? Jak se válčilo o pomlčku a ignoroval pravopis.* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/devadesatky/_zprava/pomlckova-valka-ceskoslovensko-nebo-ceskoslovensko-jak-se-valcilo-o-pomlcku-a-ignoroval-pravopis--1647137

Historie Občanské demokratické strany. [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z:
<https://www.ods.cz/o-nas/historie>

The PHARE Programme, Annual Report 2000. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z:
<http://www.esiweb.org/enlargement/wp-content/uploads/2009/02/ec-phare-annual-report-2000.pdf>

The PHARE Programme: an interim evaluation. Europe Documents, 1997. [online].
[cit. 2017-12-17]. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/europeaid/how/evaluation/evaluation_reports/reports/cards/951466_en.pdf

Vstup Slovenska do EÚ. [online]. [cit. 2018-04-07]. Dostupné z:
<http://europskaunia.oldweb-sulik.sk/slovensko-eu/vstup-slovenska-do-eu/>

MAREK, D. a M. BRAUN. *The Czech Republic and the European Union.* ISBN-978-0-203-84739. [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?id=sEFZBwAAQBAJ&pg=PA10&lpg=PA10&dq=pavel+teli %C4 %8Dka+1990&source=bl&ots=CEiaM0svlD&sig=7i4YLuEBEebAUha-0F6faFlsVSY&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi7_OrDhI3ZAhUBmbQKHesGAMA4ChDoAQhWMAg#v=onepage&q=pavel %20teli %C4 %8Dka %201990&f=false](https://books.google.cz/books?id=sEFZBwAAQBAJ&pg=PA10&lpg=PA10&dq=pavel+teli+%C4%8Dka+1990&source=bl&ots=CEiaM0svlD&sig=7i4YLuEBEebAUha-0F6faFlsVSY&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi7_OrDhI3ZAhUBmbQKHesGAMA4ChDoAQhWMAg#v=onepage&q=pavel+%20teli+%C4%8Dka+%201990&f=false)

The Effects of Greater Economic Integration within the European Community on the United States: Fifth Followup Report. [online]. [cit. 2018-03-12]. Dostupné z:
[https://books.google.cz/books?id=SInR2PWqjC&pg=PA140&dq=EC+czechoslovakia+Relations+background+report+1990&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwio696qho3ZAhWMKVAKHYxeCfsQ6AEINzAC#v=onepage&q=EC %20czechoslovakia %20Relations %20background %20report %201990&f=false](https://books.google.cz/books?id=SInR2PWqjC&pg=PA140&dq=EC+czechoslovakia+Relations+background+report+1990&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwio696qho3ZAhWMKVAKHYxeCfsQ6AEINzAC#v=onepage&q=EC+%20czechoslovakia+%20Relations+%20background+%20report+%201990&f=false)

KOCHENOV, D. *Behind the Copenhagen Facade. The Meaning and Structure of the Copenhagen Political Criterion of Democracy and the Rule of Law. European Integration online Papers*, Vol. 8, No. 10, pp. 1-36. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=563743>

Towards a closer Association with the Countries of Central and Eastern Europe. Report by the Commission to the European Council, Edinburgh, 11-12 December 1992. SEC (92) 2301 final, 2 December 1992. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z:

<http://aei.pitt.edu/1586/>

Ministerstvo financí ČR. EBRD - Evropská banka pro obnovu a rozvoj. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-institute/ebrd-evropska-banka-pro-obnovu-a-rozvoj-11648>

Elektronický recenzovaný odborný čtvrtletník „Středoevropské politické studie“. [online]. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/projekt.php>

Projev prezidenta ČSFR Václava Havla na Shromáždění o evropské konfederaci. Praha, Palác kultury, 12. června 1991. [online]. [cit. 2017-12-11]. Dostupné z: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=283_projevy.html&typ=HTML

Bulletin of the European Communities, No. 12-1989. [online]. [cit. 2018-01-15].

Dostupné z:

http://aei.pitt.edu/view/eusries/GENERAL=3ABulletin_of_the_EEC=2FEC=2FEuropean_Union.html#group_1989

Capital Flows to Eastern Europe, EBRD. Handout for address to Members of the Royal Institute of International Affairs. [online]. [cit. 2018-01-25]. Dostupné z:

https://books.google.de/books?id=iIh-N2XOeysC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=Nicholas+Stern+International+Capital+Flows+to+Eastern+Europe,1997&source=bl&ots=S-POi7GUu4&sig=apRjCSCmqrCUhKP6FVGeot_da0w&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi

[m2Yjii4_ZAhVJDSwKHbJABMoQ6AEIRTAD#v=onepage&q=Nicholas%20Stern%20International%20Capital%20Flows%20to%20Eastern%20Europe%2C1997&f=false](https://books.google.de/books?id=iIh-N2XOeysC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=Nicholas+Stern+International+Capital+Flows+to+Eastern+Europe,1997&source=bl&ots=S-POi7GUu4&sig=apRjCSCmqrCUhKP6FVGeot_da0w&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi)

[m2Yjii4_ZAhVJDSwKHbJABMoQ6AEIRTAD#v=onepage&q=Nicholas%20Stern%20International%20Capital%20Flows%20to%20Eastern%20Europe%2C1997&f=false](https://books.google.de/books?id=iIh-N2XOeysC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=Nicholas+Stern+International+Capital+Flows+to+Eastern+Europe,1997&source=bl&ots=S-POi7GUu4&sig=apRjCSCmqrCUhKP6FVGeot_da0w&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi)

[m2Yjii4_ZAhVJDSwKHbJABMoQ6AEIRTAD#v=onepage&q=Nicholas%20Stern%20International%20Capital%20Flows%20to%20Eastern%20Europe%2C1997&f=false](https://books.google.de/books?id=iIh-N2XOeysC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=Nicholas+Stern+International+Capital+Flows+to+Eastern+Europe,1997&source=bl&ots=S-POi7GUu4&sig=apRjCSCmqrCUhKP6FVGeot_da0w&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi)

*Zvláštní jednání pro přijímání *acquis communautaire*.* [online]. [cit. 2018-02-20].

Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-817765-zvlastni-jednani-pro-prijimani-acquis-communautaire>

Kochenov, Dimitry, Behind the Copenhagen Facade. The Meaning and Structure of the Copenhagen Political Criterion of Democracy and the Rule of Law. European Integration online Papers, Vol. 8, No. 10, pp. 1-36. Available at SSRN: [online]. [cit. 2018-03-10]. <https://ssrn.com/abstract=563743>

Národní program pro přípravu na členství v EU. [online]. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/!-narodni-program-pro-pripravu-na-clenstvi-v-eu---5--financni-potreby-2086/>

Vstup ČR do EU. [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/>

ŠEDIVÝ, Jiří. Odchod sovětských vojsk z Československa. [online]. [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/841/893>

KNAUF, Martin. Dělení Československa aneb vztahy mezi Čechy a Slováky v letech 1989 až 1992 [online]. [cit. 2018-01-12]. Více zde: <http://www.e-polis.cz/clanek/deleni-ceskoslovenska-aneb-vztahy-mezi-cechy-a-slovakym-v-letech-1989-az-1992.html>

Seznam ostatní použité literatury

Dokumenty EU – příloha Mezinárodní politiky 11/2009 ISSN 1212-9364

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Financování programu PHARE – rozdělení podle jednotlivých zemí (rok 1999-2000 v mil. EUR)	36
Tabulka č. 2: Realizované výdaje vybraných států programu PHARE (1990-1996).....	37
Tabulka č. 3: postoje jednotlivých stran v období po roce 1996	60

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Vlastimil Antošovský

Obor: Mgr. EHS

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Vstup ČR do EU (Asociační dohoda mezi EU a Československem/Českou republikou a její důsledky)

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh:70

Celkový počet stran příloh:0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 34

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 32

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.